

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Předvídatelnost soudního rozhodování

Vladimír Prekop

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra občanského práva

Studijní program: Právo a právní věda
Obor: Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Předvídatelnost soudního rozhodování

Vedoucí práce: JUDr. Blanka Kapitánová
Katedra občanského práva

Vladimír Prekop

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Vladimír PREKOP**
Osobní číslo: **R19M0324P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Předvídatelnost soudního rozhodování**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

- Úvod
- Podstata zásady předvídatelnosti soudních rozhodnutí, její smysl a účel
- Ústavněprávní záruky předvídatelnosti soudního rozhodování
- Zásada předvídatelnosti v kontextu zásad občanskoprávního řízení
- Účel rozhodování soudů ve věcech občanskoprávních
- Význam předvídatelnosti pro rychlost a hospodárnost řízení
- Výklad otázky překvapivého rozhodnutí ve světle judikatury Ústavního soudu
- Otázka právní jistoty v kontextu roztržičnosti rozhodovací praxe obecných soudů
- Vliv judikatury na naplňování zásady předvídatelnosti soudních rozhodnutí
- Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Blanka Kapitánová**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2023

Čestné prohlášení

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Předvídatelnost soudního rozhodování** zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.*

v Karlových Varech dne 15. 3. 2024

.....

Vladimír Prekop

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval mé vedoucí diplomové práce JUDr. Blance Kapitanové za odpovědi a věcné připomínky, rovněž paní Heleně Průchové z Katedry občanského práva za rychlé a profesionální vyřizování korespondence, dotazů a technických záležitostí s tvorbou této práce spojených, a také mým ochotným kolegům za poskytnutí inspirativních tipů a podkladů, ze kterých jsem mohl při zpracování práce čerpat.

Anotace

Tato diplomová práce, nazvaná Předvídatelnost soudního rozhodování nahlíží na zásadu předvídatelnosti jako na stěžejní princip civilního procesu, ovlivňující nejen správnost rozhodnutí soudů v meritu věci, ale také postupy soudů v rámci civilního řízení. Ačkoliv se může zdát, že potřeba předvídatelného rozhodování, zajišťující účastníkům řízení právo na spravedlivý proces, je něco zřejmého a samozřejmého, v praxi jde o maximum, jejíž naplnění je, s ohledem na specifické okolnosti a různorodost každého jedinečného případu, mnohdy náročnou disciplínou. Cílem této práce je zjištění, jaký je účel předvídatelnosti rozhodování v soudním řízení, jak se zásada předvídatelnosti projevuje v jednotlivých pravomocech soudu v rámci civilního procesu, jaký význam mají procesní pravomoci soudu v zajišťování předvídatelnosti rozhodování, a jak lze nepředvídatelným rozhodnutím předcházet, aby nedošlo k zásahu do práva na spravedlivý proces.

Klíčová slova

Předvídatelnost, spravedlnost, ústavní pořádek, Ústavní soud, nestrannost, nezávislost, justice, judikatura, civilní proces, rozhodovací praxe, právní důvěra, právní jistota, překvapivé rozhodnutí, poučovací povinnost, odůvodnění rozhodnutí, rovnost zbraní, procesní rovnost.

Abstract

This thesis, entitled Predictability of Judicial Decision-making, looks at the principle of predictability as a key principle of civil procedure, affecting not only the correctness of court's final decisions, but also the court's actions in civil proceedings. Although it may seem that the need for predictable decision-making, which ensures the right to a fair trial for the parties to proceedings, is something obvious and self-evident, in practice it is a maxim, the fulfilment of which, given the specific circumstances and diversity of each unique case, is often a demanding discipline. The aim of this thesis is to determine what is the purpose of the predictability in judicial proceedings, how the principle of predictability is reflected in the individual powers of the court in civil proceedings, the importance of the procedural powers of the court in ensuring the predictability of decisions, and how unpredictable decisions can be prevented in order to avoid interference with the right to a fair trial.

Key words

Predictability, fairness, constitutional order, Constitutional Court, impartiality, independence, justice, case law, civil procedure, decision-making practice, legal confidence, legal certainty, surprise decisions, duty to inform, justification of decisions, equality of arms, procedural equality.

Obsah

Obsah.....	9
1. Úvod.....	7
2. Právní zásady a podstata zásady předvídatelnosti.....	11
2.1 Podstata a účel právních zásad obecně.....	11
2.2 Zásada předvídatelnosti rozhodování.....	14
2.3 Předvídatelnost jako předpoklad spravedlivého procesu.....	17
3. Ústavní záruky předvídatelnosti rozhodování a úloha Ústavního soudu.....	21
3.1 Moc soudní a její nezávislost jako záruka spravedlivého rozhodování.....	21
3.2 Základní principy soudního rozhodování dle Ústavy.....	26
3.3 Vázanost soudu zákonem.....	29
3.4 Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu.....	30
4. Zajištění předvídatelnosti v rámci soudního řízení.....	32
4.1 Ochranná funkce soudů a soudní soustava.....	32
4.2 Účel rozhodování soudů ve věcech občanskoprávních.....	34
4.3 Povinnost tvrzení a povinnost důkazní.....	37
4.4 Koncentrace řízení.....	41
5. Poučovací povinnost soudu.....	44
5.1 Podstata poučovací povinnosti.....	44
5.2 Forma poučovací povinnosti.....	47
5.3 Poučovací povinnost a rovnost účastníků řízení.....	48
5.4 Poučování o hmotném právu.....	50
6. Význam odůvodnění rozhodnutí pro předvídatelnost.....	54
6.1 Podstata a náležitosti řádného odůvodnění.....	54
6.2 Odůvodnění rozhodnutí ve světle předvídatelného rozhodování.....	55
7. Náprava rozhodnutí a význam judikatury.....	59
7.1 Předvídatelnost v rozhodování o opravných prostředcích.....	59
7.2 Úloha judikatury v předvídatelnosti rozhodování.....	62
7.3 Riziko změn judikatury.....	66
7.4 Předvídatelnost rozhodování před Nejvyšším soudem ČR.....	68
8. Závěr.....	74
Seznam použitých zdrojů.....	78
Cizojazyčné resumé / Summary.....	84

1. Úvod

Předvídatelnost soudního rozhodování je jednou z neodmyslitelných zásad soudního procesu, ať již civilního, trestního či správního. Požadavek předvídatelnosti však lze vztáhnout vůči všem subjektům a orgánům nadaným jednostrannou svrchovanou pravomocí rozhodovat o právech a povinnostech druhých osob, nacházejících se vůči nim v podřízeném postavení, a tak tuto zásadu nelze jednoznačně a omezeně vykládat. Je nutno ji vnímat jako jeden z primárních předpokladů uplatňování veřejné moci vůči jednotlivcům. Jelikož se jedná o zásadu velmi obecnou a související zejména s ústavními zásadami fungování právního státu, musí mít logicky svůj odraz i v tzv. „*právu jednoduchém*“.

Aby každý mohl mít důvěru v legitimitu činnosti státních institucí, potřebuje znát důvody jejich kroků a postupů k tomu, aby mohl efektivně reagovat na s tím související změny, ke kterým v rámci činnosti státního aparátu dochází a dostatečně těmto změnám přizpůsobit své jednání. Každý člověk má tak právo zejména vědět, co je v daném státu platným právem, které ve vztazích veřejného práva upravuje nejen oprávnění a povinnosti jednotlivců vůči státním orgánům, ale také tomu odpovídající oprávnění a povinnosti státních orgánů vůči nim. V mnoha jednáních – zejména soukromoprávních – se lidé nepodřizují zákonu proto, že ho přímo znají, ale protože následují vzor, převzatý od jiných, o nichž vědí, že jsou lépe informováni. Nejsou-li však zákony snadno přístupné, neexistuje žádná zábrana, že je budou přehlížet i ti, kdo je mají aplikovat a vynucovat.¹

Ačkoliv jsou v dnešní době závazná pravidla chování snadno přístupná, nebývají mnohdy pro laickou veřejnost dostatečně přehledná či srozumitelná, a s ohledem na jejich vysoký počet není ani možné klást na jednotlivce paušální požadavek zásady *ignorantia iuris non excusat*. Je tak nutné, aby orgány uplatňující veřejnou moc vůči svým adresátům poskytovali těmto osobám v rámci své autoritativní činnosti potřebná poučení o jejich právech a povinnostech. V oblasti rozhodování o právech a povinnostech soukromého práva, ve kterém hraje hlavní úlohu zásada autonomie vůle, má však i tato povinnost své meze a není možné, aby např. soudy rozhodující o soukromoprávních nárocích individuálních osob překračovaly svou pravomoc jim danou na základě veřejnoprávních předpisů.

---

¹ FULLER, L. *Morálka práva*. 2. vydání. Praha: OIKOMENH. 1998. s. 52.

Ne vždy právo, ač řádně publikované, nabízí samotným státním orgánům, které je aplikují, jasné odpovědi na konkrétní právní problém, který se před ním objeví. Je pak nasnadě uchýlit se k výkladové činnosti a právní případ zasadit do kontextu nejen norem takového případu nejbližších, ale také do souvislostí s jejich účelem, zásadami, na kterých byly normy vybudovány, případně s právním řádem jako celkem, přičemž je třeba, aby takovéto postupy orgány právo vykládajícími a aplikujícími byly v souladu se zásadami materiálního právního státu, aby byly legitimní, předvídatelné a odůvodnitelné. Jen takové postupy totiž mohou zajistit právní jistotu subjektů dovolávajících se svého práva a mohou být naplněním požadavku na spravedlivý proces.

V první kapitole této práce se zabývám uvedením podstaty a smyslu právních zásad obecně a v jejich kontextu poté významu zásady předvídatelnosti. Pojímám význam této zásady z širšího hlediska a více úrovní, ze kterých na ni lze nahlížet, a na způsoby, jakými se v jednotlivých právních zásadách projevuje. Upozorňuji zejména na provázanost zásady předvídatelnosti s principy právní jistoty a důvěry občanů ve státní instituce nadané výkonem vrchnostenské pravomoci při výkonu rozhodovací činnosti, ale také na její nerozlučnou souvislost s právem na spravedlivý proces. Má-li být rozhodování spravedlivé, musí být taktéž předvídatelné. Otázka předvídatelného, a tedy i spravedlivého procesu však není zcela jasná a její nesprávný výklad může budít v očích laické veřejnosti nedůvodná očekávání.

Druhá kapitola přináší souhrn ústavněprávního zakotvení právních zásad, kterými se požadavek na předvídatelnost rozhodování realizuje, a právních záruk, které jsou stran ústavního pořádku tomuto principu poskytovány. Aby bylo možno přistoupit k samotnému procesu rozhodování, je třeba nejprve vymezit, jaká je vůbec pozice soudů v České republice, a jaký může mít na otázku spravedlivého a předvídatelného procesu vliv případné ohrožení jejich ústavně deklarované nezávislosti. Důležitou roli při zajišťování předvídatelného a jednotného rozhodování v zájmu zachování základních společenských hodnot, *tzv. materiálního jádra ústavnosti*, má Ústavní soud. Ten je oprávněn *ex post* zasahovat do pravomocných aktů aplikace práva, jestliže odporují materiálnímu korektivu vázanosti soudu zákonem – právu na spravedlivý proces. Ne příliš jasně je však na zákonné úrovni vymezeno, jaká rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná, pro koho a v jakém rozsahu. Tato skutečnost může vzbuzovat právní nejistotu nejen

v účastnících řízení, ale i v samotném soudu, jestliže rozsah právního řádu a jeho součástí, kterými má být při rozhodování vázán, je pochybný.

Ve třetí kapitole se zaměřuji jednak na úlohu soudů obecně a následně na jejich konkrétní oprávnění a povinnosti založené zákonem ve světle výše popsaných ústavních záruk předvídatelného rozhodování. Takto nastolená pravidla mají být v rámci řádného procesu uplatňována k zajištění práva účastníků na předvídatelný, a tedy i spravedlivý proces, a to nejen co do jeho výsledku, ale i jeho průběhu. K zajištění řádného průběhu soudních řízení a včasnosti vydání rozhodnutí náleží soudům mnohá práva i povinnosti vůči jejich účastníkům, přičemž z hlediska předvídatelnosti hraje zásadní roli povinnost poučovací, která úzce souvisí s právem a povinností účastníků tvrdit a prokazovat rozhodné okolnosti k vyjasnění sporné otázky, aby bylo následně možné řízení *tzv. zkoncentrovat* a urychlit tak samotné rozhodování. Jelikož poučovací povinnost je pro předvídatelnost procesu klíčová, zaměřuji se na ni blíže v následující kapitole.

Řádné poučení o procesních právech a povinnostech účastníků vůči soudu je důležité nejen pro seznámení stran sporu s tím, jaká je jejich pozice v řízení a jakými způsoby mají své nároky uplatňovat, ale také pro naplnění náležitostí spravedlivého procesu, jehož nedílnou součástí je takový postup soudu, který je předvídatelný. Poučovací povinnost soudu skýtá mnohá úskalí, jako je volba, zda poučení učinit ústně při soudním jednání, nebo písemně, doručením poučení účastníkům. Z hlediska uplatňování poučovací povinnosti je nutné také dbát rovného přístupu soudu k oběma stranám řízení. Aby bylo zřejmé, že řízení provázel řádný postup soudu, je nedílnou součástí rozhodnutí ve věci samé povinnost soudu svá rozhodnutí řádně odůvodnit. O té pojednává kapitola pátá.

Odůvodnění je klíčovou součástí výroku rozhodnutí právě pro to, aby bylo možno předvídatelně zjistit, jakými úvahami se soud při svém postupu řídil a jak tyto úvahy směřovaly k meritornímu rozsouzení konkrétního sporu. Tato informace je důležitá nejen pro samotné účastníky, v nichž náležité odůvodnění bude vzbuzovat respekt k autoritě soudu a jeho rozhodnutí budou uznávat, ale také pro případné opravné řízení v dalších soudních instancích. Pouze z náležitého odůvodnění může soud zjednávající nápravu seznat, ve kterém postupu soud předchozí ho stupně pochybil. Odůvodnění má též své místo v případě odchylky od ustálené rozhodovací praxe, kterým dojde k vyřešení sporu odlišným způsobem.

Jestliže následně dojde k řízení o opravných prostředcích, musejí taktéž soudy o nich rozhodující dbát potřebných zásad naplňujících smysl a účel řízení. Není však výjimkou, že se i tyto soudy od povinnosti postupovat předvídatelně leckdy odchylují. K odstranění těchto odchylek a z ní plynoucí právní nejistoty je slouží pravomoc Nejvyššího soud ČR, který kromě rozhodování o dovolání sjednocuje rozhodovací praxi obecné soudní soustavy. Tato rozhodnutí pak mají, právě za účelem unifikace soudního rozhodování, váhu judikaturní závaznosti, ačkoliv v kontinentální kultuře nejsou za pramen práva ve formálním smyslu judikáty považovány. O otázkách spojených se zajištěním předvídatelného a spravedlivého rozhodnutí v odvolacím, ale i posledním stupni soudní soustavy pojednává závěrečná kapitola šestá.

V této práci se skrze analýzu informací čerpaných z právního řádu, komentářové literatury, výkladových závěrů rozhodovací praxe, teoreticko-právní literatury a odborných článků, pokouším o kompilaci sebraných dat spočívající v osvětlení podstaty zásady předvídatelnosti v rozhodování civilních soudů. Nejprve se za pomoci syntézy působení jednotlivých právních zásad pokouším o vymezení rozsahu velmi široké a obecné zásady předvídatelnosti ve vztahu k občanskoprávnímu soudnímu rozhodování. V následujících kapitolách pomocí metody deskripce nastiňuji zakotvení a uplatnění souhrnu těchto principů v platném právním řádu a závěrem se skrze komparaci vybraných rozhodnutí pokouším posoudit, zda je stav současného systému nalézání práva s ohledem na potřebu předvídatelného rozhodování dostatečně efektivní.

Za důležité považuji nastítnit, jakým způsobem je moc soudní v České republice organizována a spravována, a jaký může mít její ovlivňování skrze jiné státní instituce dopad na předvídatelnost jejích postupů. Dále, aby soudní moc vůbec mohla přistoupit k rozhodování, je nutné pochopit, jaká je pozice této moci ve státě, jak funguje a co ji k rozhodování opravňuje. Stěžejně se věnuji tomu, jaký je rozsah a způsob plnění konkrétních povinností soudů v rozhodování o věcech občanskoprávních, zejména z hlediska poučovací povinnosti a povinnosti náležitého odůvodnění rozhodnutí. Ačkoliv se může zdát jasné, že rozhodování má být spravedlivé a předvídatelné, není vždy jistotou, že jsou-li určitá pravidla dána, bude jejich účel skutečně naplněn. Kde je v textu práce odkazováno na právní předpisy, jedná se o normy účinné ke dni 1. 3. 2024.

2. Právní zásady a podstata zásady předvídatelnosti

2.1 Podstata a účel právních zásad obecně

Pojem „zásada“ je českým vyjádřením a synonymem termínu „*princip*“, jenž pochází z latinského „*principium*“ čili počátek. Zásady neboli principy představují základní myšlenky stojící na počátku jakýchkoli dalších konkretizujících postupů. V tomto případě, co se týče zásad a principů právních, vyjadřují časem prověřené společenské hodnoty, v jejichž mezích je třeba konkrétní právní pravidla legislativně zakotvit tak, aniž je porušen smysl a účel právní úpravy, jež vychází z potřeby řešení určité společenské problematiky. Přitom je nutné dbát základních zásad, ze kterých dané právní odvětví reagující na společenskou událost hodnotově pramení. Právní principy jsou pravidly, která předcházejí existenci určitého právního institutu, zákona, právního odvětví nebo právního řádu. Jde o pravidla reflektující historický vývoj společensko-právní kultury a jsou imanentní právnímu státu, přičemž mohou být výslovně vyjádřena v právních normách.

Typickým znakem právních principů je, že jsou to pravidla, která jsou víceméně společná právním řádům v dosahu téhož typu právní kultury. Aby se mohlo jednat o stěžejní body či výchozí myšlenky, nesmějí být absolutně závislé na aktuálně platných právních normách, neboť jinak by ztrácely svoji funkci se změnami těchto právních norem v čase. To však neplatí obráceně, neboť právě platné právní normy musejí z takovýchto idejí vycházet a nesmějí je, s ohledem na jejich ustálenost a právní jistotu z nich vyplývající, překročit, ledaže by ve společnosti došlo k určitému hodnotovému posunu, ze kterého tyto principy vycházejí. Pomíjení právních principů nebo dokonce jejich neznalost může přispívat k přepjatému právníckému formalismu, který se projevuje vědecky nesprávným lpěním na pouhé litéře předpisu, vytržené ze souvislostí, z podstaty a smyslu práva. Nedbání osvědčených právních principů by mohlo být dokonce projevem mocenské svévole.²

Původní právní zásady přetrvávající již mnohá staletí pocházejí z tzv. *práva přirozeného*. To bylo také označováno jako právo božské, *ius divinum*, které bylo později pojato jako *ius naturale*, plynoucí z přirozeného lidského bytí a rozumu. Právo přirozené si vzhledem ke svému původu, tj. z věčné autority božské či

---

² STAUDEK, J. *Právní principy*. Online. Masarykova Univerzita – Fakulta informatiky. 13. 6. 2006. Dostupné z: https://www.fi.muni.cz/usr/staudek/vyuka/security/stud_lit/. [Citováno 2023-08-28].

přirozenosti lidské, osobuje neměnnou platnost. Z té jsou vyvozovány základní společenské zásady chování, které by měly být jakýmsi univerzálním souborem stěžejních hodnot, nepodléhajícím přechodným změnám mezilidských vztahů.³ Je však třeba poukázat na historický fakt, že společenské poměry se v čase vyvíjí a některé zásady přeci jen musely vlivem této evoluce ustoupit do pozadí, nebo byly nahrazeny hodnotami jinými. Jde o tzv. *přirozené právo s měnlivým obsahem* s ohledem na společensko-kulturní vývoj.⁴ Zde je dle mého názoru poté sporné, zda vůbec právo přirozené, jako nějaký svébytný a neměnný celek skutečně existuje, jestliže je na vůli společnosti, zda se takto daná pravidla v čase změni či nikoli.

Co se týče úlohy právních zásad, ty slouží nejen jako uchovatelé historicky akceptovaných společenských hodnot, ale také jako výkladové pomůcky, jejichž úkolem je napravovat nedokonalosti právních norem, vzešlých z legislativního procesu. Právní principy tedy významným způsobem přispívají k vyplňování mezer v právu, ale mají také velmi významnou funkci při obsahovém vyplňování abstraktních pojmů užitých v právních předpisech, které vlastně nepředstavují nekompletnost zákona v pravém slova smyslu toho slova, ale zvláštní mezeru zákona, která je zákonem předvídána a kterou by mělo být možné na jeho bázi metodologicky vyřešit.⁵

Právní principy jsou považovány rovněž za pramen práva, což potvrdil také Ústavní soud, když uvedl, že moderní demokratická ústava je společenskou smlouvou, kterou se lid ustavuje v jedno státní těleso, zakotvuje vztah individua k celku a soustavu státních institucí. Takový dokument pak nemůže existovat mimo veřejností uznaného kontextu hodnot, spravedlnostních představ, jakož i představ o smyslu, účelu a způsobu fungování demokratických institucí čili nemůže fungovat mimo minimální hodnotový a institucionální konsenzus. Z toho plyne závěr, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti.⁶

---

³ TILSCH, E. *Občanské právo, Část všeobecná*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2013. s. 53-54.

⁴ TILSCH, E. *Občanské právo, Část všeobecná*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2013. s. 53-54.

⁵ STAUDEK, J. *Právní principy*. Online. Masarykova Univerzita – Fakulta informatiky. 13.6.2006. Dostupné z: https://www.fi.muni.cz/usr/staudek/vyuka/security/stud_lit/. [Citováno 2023-08-28].

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

Pro řízení ve věcech občanskoprávních jsou v tomto smyslu, kromě obecných zásad vyvěrajících z ústavních norem, zásadní principy civilního procesu. S tímto jsou spjaty také zásady soukromého práva, ze kterých i postupy procesní nutně musejí vyplývat. Základní zásady občanského řízení jsou promítnuty v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu (dále jen „občanský soudní řád“ nebo „OSŘ“), který je na zákonné úrovni stěžejním pramenem pro civilní řízení. Občanský soudní řád klade důraz na základní pravidla, vyjadřující předmět a účel této právní úpravy. Jednak tato pravidla mají vlastní normativní význam, ale také slouží k usnadnění interpretace konkrétních ustanovení.⁷ V právních předpisech se však zásady vyskytují zřídka ve své neskryté podobě. Celou právní úpravou občanského soudního řádu takto prostupuje zásada předvídatelnosti, k jejímuž naplnění dochází uplatňováním jednotlivých procesních institutů, usměrňujících chod soudního řízení k účelu, ke kterému civilní proces slouží – rozhodnutí o právech a povinnostech jeho účastníků.

Zásady civilního procesu odrážejí zejména sociální koncepci tohoto řízení založenou na zásadě dispoziční a zásadě projednací, která je v duchu civilního řízení modifikována, ale také kladou důraz na procesní ekonomii. Procesní zásady jsou základními instituty, na kterých procesní právo spočívá a jejich formování závisí zejména na stupni celkového vývoje společnosti a s tím spojeným stupněm vývoje právní kultury. Tyto zásady je pak možno rozlišit na dvě základní skupiny. Ta první se vztahuje k samotnému fungování civilního procesu a odpovídá právu na spravedlivý proces, je jakýmsi odrazem ústavně daných zásad soudního řízení, proto je rovněž nazývána jako *tzv. ústavní principy soudnictví*. Druhá skupina pak slouží k praktickému naplnění těchto ústavních principů a dotýká se samotného rozdělení práv a povinností mezi subjekty civilního řízení – soud a jeho účastníky. V tomto případě se hovoří o *tzv. odvětvových principech* civilního procesu.⁸

Lze obecně shrnout, že právní principy jsou určitým materiálním korektivem platných právních předpisů v případě, kdy veškeré formálně-právní instituty sloužící k ochraně objektivní aplikace práva selhávají a jejich užití je zapotřebí, aby základní práva i hodnoty státem uznané byly dále dodržovány.

---

⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vydání. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk. 2016. s. 54.

⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vydání. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk. 2016. s. 55.

V tomto ohledu vystupují právní zásady jakožto ochránkyně materiální zákonnosti, neboť zabraňují tomu, aby během aplikace práva došlo k rozhodovací libovůli. Skrze základní zásady právní je tak možné dosáhnout hodnotově konformního rozhodnutí, a to korekcí pozitivního práva a právního formalismu v případě, kdy zákony mlčí, jsou nejednoznačné, zavádějící či snad prostřednictvím jejich aplikace dochází k ohrožení základních společenských hodnot, které z právních principů vyvěrají. Principy přitom mohou být, a často i bývají, vyjádřeny přímo v zákonné úpravě, díky čemuž je možné již na základě výkladu určitých právních norem skrze užití *analogie legis*, případné nejednoznačnosti vyjasnit.

2.2 Zásada předvídatelnosti rozhodování

V oblasti kontinentální právní kultury je pro právní úpravu společenských vztahů klíčová zásada předvídatelnosti, a to konkrétně pro zajištění zákonnosti rozhodování orgánů, uplatňujících státní moc na daném území. Tato zásada je navázána na mnohé zásady další, které ve svém souhrnu vytvářejí podmínky pro spravedlivé uspořádání mezilidských vztahů a následné rozhodování o právech a povinnostech jednotlivců. Aby k tomuto společenskému uspořádání bylo možno dospět, je nutné nastavit takové parametry působnosti a pravomoci orgánů veřejné moci, aby dostatečně plnily svůj zákonem daný účel, ale aby rovněž z účelu, pro něž jsou činné, nevybočily a excesivně nezasáhly do práv svých adresátů, tedy aby postupovaly očekávaným způsobem.

Podstata zásady předvídatelnosti nemá proto význam sama o sobě, neboť její účel je naplňován skrze obecné zásady právního státu, jako je dodržování zásady legality a legitimacy státní moci, zásady důvěry v právo, právní jistoty a legitimního očekávání a je také úzce spjata s právem na spravedlivý proces. **Zásada legality** znamená, že státní moc je vykonávána pouze na základě ústavy a jí odpovídajících zákonů, a to s cílem zaručit lidskou důstojnost, spravedlnost a právní jistotu, z čehož vyplývá požadavek na takové postupy státní moci, které budou předvídatelné. Jde o tzv. *panství práva* nad státem a státní mocí, kdy sám stát je vázán právem, které vytváří a jehož dodržování vymáhá.⁹

---

⁹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vydání. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk. 2007. s 201.

Zásada legality, jakožto jedna z nejzákladnějších zásad právního státu, je v České republice vyjádřena v čl. 2 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“ nebo „Ústava ČR“). Dle tohoto článku *státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon*. Obdobně zásadu legality upravuje Listina základních práv a svobod, přijatá usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina základních práv a svobod“, „Listina“ nebo také jen „LZPS“). Listina základních práv a svobod toto pravidlo vyjadřuje obdobně v čl. 2 odst. 2, dle něhož *státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví*.

Podmínkou pro uplatňování veřejné moci je tedy zákonné zmocnění k takovéto činnosti. Ústavní soud k tomu doplňuje, že *„Česká republika se hlásí k principům nejen formálního, nýbrž především materiálního právního státu. Ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově materiálnímu smyslu.“*¹⁰ To znamená, že státní moc je vázána nejen formálně publikovaným právem, nýbrž toto právo musí vykládat se zřetelem k základním principům právního státu čili hodnotám, které společnost respektuje jako závazná a nepřekročitelná.

S možností uplatňovat státní moc k tomu zřízenými orgány je spojena **zásada legitimacy**. Legitimita zjednodušeně řečeno znamená justifikaci vládnutí, tj. oprávněnost existence konkrétního modelu státní moci v očích občanů, přičemž se jedná o termín s přesahem do více humanitních oborů, jako je zejména filosofie a politologie, které jej vysvětlují z různých úhlů pohledu. Státní instituce a jejich rozhodovací pravomoci jsou považovány za legitimní, pokud jsou o nich občané přesvědčeni, že jsou vhodné.¹¹ Občané jsou tedy od státu, jehož autoritu uznávají, oprávněni vyžadovat určitý přístup k nim samotným, zejména takový, který je důvodný a očekávatelný, tj. předvídatelný. Z výše uvedených zásad legality a legitimacy pak vyplývá i samotná potřeba právní jistoty a legitimního očekávání.

---

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 7. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 7/2000.

¹¹ MUCHA, I. *Legitimita*. Online. Sociologická encyklopedie. 12. 6. 2018. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Legitimita>. [Citováno 2024-02-16].

Činnost soudu při rozhodování o právech a povinnostech jednotlivců tedy nesmí být pro účastníky řízení překvapivá, neboť mají legitimní důvod očekávat určité kroky k dosažení rozhodnutí. Předvídatelnost soudního rozhodování lze proto chápat v několika smyslech. Zaprvé soudní rozhodnutí musí být výsledkem předvídatelného postupu, kdy účastníci nemohou být vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení překvapeni jeho výsledkem. Zadruhé, vycházejí-li účastníci při přípravě na soudní řízení z ustálené rozhodovací praxe, nemůže rozhodnutí v jejich věci vykazovat známky svévolného odchýlení se od ní. Případné odlišné rozhodnutí musí soud založit na relevantních argumentech, jež musejí být účastníkům vysvětleny v odůvodnění rozhodnutí. A zatřetí předpokladem předvídatelnosti soudního rozhodování je nutnost řádné publikace právní úpravy, jejíž primární vlastností má být srozumitelnost a přehlednost, ale také ne příliš velká proměnlivost v čase, aby všechny subjekty vázané právem ve státě měly možnost se s právní úpravou dostatečně seznámit a v souladu s ní postupovat.¹²

Co se týče předvídatelnosti soudního rozhodování založené na legitimním očekávání účastníků řízení, že v jejich věci bude rozhodnuto stejně jako v obdobné věci již rozsouzené, vyplývá toto očekávání jak z obecného **principu právní jistoty**, tak také ze **zásady rovnosti**. Judikatura soudů však není obecně závazným pramenem práva a může podléhat změnám. Soudy se mohou za splnění určitých podmínek od ustálené judikatury odchýlit. Na předvídatelnost rozhodování jako projev obou těchto principů nahlíží dlouhodobě též Ústavní soud.¹³ Aby mohlo být předvídatelné rozhodování soudů, musí být také předvídatelně a srozumitelně konstruována právní pravidla, dle kterých mají soudy postupovat. Dle názoru Ústavního soudu nejsou bez jasnosti a určitosti právních pravidel naplněny základní charakteristiky práva, tudíž ani atributy právního státu. Každá právní úprava tak musí respektovat obecné zásady právní, jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které tvoří právní řád, resp. jsou z něj odvoditelné.¹⁴

---

¹² KŘIVÁČKOVÁ, J. *Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním soudním řízení – srovnání české, slovenské a německé právní úpravy*. Online. Právní rozhledy. 23/2011. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrgfpxa4s7gizv6427haztg&groupIndex=5&rowIndex=0&refSource=search>. [Citováno 2024-02-16].

¹³ *Tamtéž*.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09.

Rozhodnutí soudu by rovněž mělo odpovídat způsobu, jakým soud řízení s jeho účastníky vedl. Mělo by tedy odůvodnitelně a předvídatelně z tohoto procesu vyplývat, aby bylo možno výsledek řízení spočívající v rozhodnutí ve věci za považovat za spravedlivý. K tomu je nutné, aby soud dodržoval nejen ústavně dané principy soudního řízení, ale i své zákonem dané povinnosti, které k naplnění spravedlivého výsledku soudního řízení směřují. Princip předvídatelnosti soudního rozhodování je proto chápán jako jeden z komponentů práva na spravedlivý proces.¹⁵ Co je v materiálním právním státě při šetření výše uvedených maxim za spravedlivé řízení a jeho výsledek považováno, osvětluji v následující kapitole.

2.3 Předvídatelnost jako předpoklad spravedlivého procesu

K naplnění zásady předvídatelnosti rozhodování v rámci výkladu a použití právních předpisů v konkrétním soudním řízení nejde pouze o to, subsumovat skutková zjištění soudu pod formálně správnou právní normu, ale rovněž mít na zřeteli vhodnost a účelnost její aplikace v daném případě a mít se na pozoru, zda je i obsahově v souladu s materiálními hodnotami právního státu. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 690/01 judikoval, že: „*Předvídatelnost postupů orgánů veřejné moci je součástí právní jistoty, která je znakem právního státu a nelze tedy hovořit o spravedlivém procesu, jestliže tento není předvídatelný.*“¹⁶ Soudy tak musí dbát principu právní jistoty s ohledem na požadavek spravedlivého rozhodování, ve kterém je zásada předvídatelnosti nutně reflektována.

Jsou-li postupy soudů předvídatelné, je nastolena právní jistota adresátů právních norem, čímž je dána i výše zmíněná důvěra v tyto orgány. Ústavní soud rovněž potvrdil, že: „*Formalistický přístup k právu, spočívající v upřednostnění jazykového výkladu izolovaného zákonného ustanovení, vede k narušení principu ochrany důvěry v právo, právní jistoty a předvídatelnosti jakožto stěžejních atributů právního státu.*“¹⁷ V rámci soudního řízení by takový postup soudu, aplikujícího platné právo bez zřetele ke konkrétním okolnostem, výkladu použitého

---

¹⁵ KŘIVÁČKOVÁ, J. *Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním soudním řízení – srovnání české, slovenské a německé právní úpravy*. Online. Právní rozhledy. 23/2011. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrgfpxa4s7gizv6427haztg&groupIndex=5&rowIndex=0&refSource=search>. [Citováno 2024-02-16].

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 690/01.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09.

práva v kontextu jeho účelu a smyslu včetně zásad, na kterých spočívá či souvislosti aplikované normy s jinými právními předpisy, mohl vést k narušení práva na spravedlivý proces.

Výkladem náležitostí spravedlivého procesu se zabývají především mezinárodní smlouvy, jež mají z hlediska své univerzality (a někdy i aplikační přednosti ve smyslu čl. 10a Ústavy) význam i pro interpretaci a aplikaci právních norem soudy i na úrovni vnitrostátní. Jde např. o Úmluvu o ochraně lidských práv sjednanou v rámci Rady Evropy v Římě dne 4. listopadu 1950, která navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv vyhlášenou Valným shromážděním OSN roku 1948. Právo na spravedlivý proces rovněž patří mezi základní lidská práva obsažená v čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, přijatého na zasedání Organizace spojených národů v New Yorku dne 19. prosince 1966.

Vzhledem k tomu, že od 1. 5. 2004 se stala Česká republika vstupem do Evropské unie součástí rodiny demokratických prvních států na evropském kontinentě, je nutné mít na paměti také unijní dokument vztahující se k ochraně základních práv a svobod, tedy Listinu základních práv Evropské unie vyhlášenou v Úředním věstníku Evropské unie dne 7. prosince 2000, která v čl. 47 deklaruje, *že každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem. Každý má právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.*

Tento dokument vyjmenovává, jaké jsou nutné komponenty práva na spravedlivý proces, tedy právo na nápravu vadného rozhodnutí, veřejnost a rychlost řízení, nestrannost a nezávislost soudu zřízeného *ex ante* zákonem, jakož i právo na obhajobu a právní zastoupení. Definici spravedlnosti jako takové však nepřináší a obdobně je tomu tak i v případě Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, u nás publikované jako Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V jejím čl. 6 bodu 1. stojí, *že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.*

Z tohoto pojetí vychází rovněž LZPS v čl. 36 odst. 1, dle kterého se *každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu*. Ze znění těchto dokumentů však nikde nevyplývá záruka toho, že bude spravedlnosti učiněno za dost v tom smyslu, že každý může očekávat, že bude rozhodnuto v souladu s jeho představami o spravedlivém výsledku soudního řízení. Z výše uvedeného je zřejmé, že aby bylo rozhodnutí spravedlivé, musí mít určité náležitosti. Zůstává však otázkou, co se oním pojmem spravedlnosti skutečně myslí. K pojetí spravedlivého procesu se přitom vyjadřuje mnoho autorů na úrovni odborné veřejnosti.

Příznačně na tento pojem dle mého názoru nahlíží JUDr. David Uhlíř, který zdůrazňuje, že právo na spravedlivý proces není právem na spravedlivý výsledek, není právem na objektivně správné hodnocení důkazů, na nalezení pravdy, ani na určitý výklad zákonů. Spravedlivý proces lze ve většině případů splnit, spravedlivý výsledek však už nikoli, neboť slovní spojení „*právo na spravedlivý proces*“ vzniklo nejspíše mylným překladem. Původní anglické označení *due process of law* je překládán nikoli jako „*řádný proces*“, což by byl překlad odpovídající, ale jako „*spravedlivý proces*“, což už je pojem zavádějící.¹⁸ Citace z pozdějších verzí Magny Charty¹⁹ slibuje, že *nikdo nebude zbaven života, svobody či majetku bez řádného procesu práva* – čili ze svévole šerifa, nýbrž bude postaven před soud.

V rámci snahy o uchopení pojmu spravedlivého procesu se objevuje např. myšlenka, že spravedlivý rozsudek je takový, kdy člověk, který stojí vně soudního řízení a představil by si, že stojí na místě žalobce a žalovaného, musí objektivně uznat, že by se musel smířit s výsledkem řízení na jedné či druhé straně. Je však třeba si uvědomit, že existují řízení, ve kterých tohoto nelze dosáhnout, například ve věcech péče o nezletilé děti, kdy lze těžko požadovat, aby se otec v řízení vžil do role matky a naopak.²⁰ O autoritativní výklad podoby určitého ideálního

---

¹⁸ UHLÍŘ, D. *Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek*. Online. Právní prostor. 29. 8. 2019. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>. [Citováno 2023-08-28].

¹⁹ Magna charta libertatum je anglický právní dokument vydaný roku 1215. Tato listina bývá považována za nejvýznamnější v historickém procesu vedoucím k současnému britskému ústavnímu právu. Magna charta ovlivnila vývoj anglosaského zvykového práva a mnoha ústavních dokumentů jako například Ústavu Spojených států amerických; *pozn. autora*.

²⁰ UHLÍŘ, D. *Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek*. Online. Právní prostor. 29. 8. 2019. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>. [Citováno 2023-08-28].

soudního rozhodování se pokusil taktéž Ústavní soud, který se však k výkladu možné podoby spravedlnosti vyjádřil ne příliš konkrétně.

Dle názoru Ústavního soudu k dané problematice je *„úkolem soudce v materiálním právním státu nalézt řešení, jež zajistí maximální realizaci práv účastníků sporu, a není-li to možné, rozhodnout v souladu s obecnou ideou spravedlnosti. Tento princip se uplatní především v případě, kdy se interpretace ustanovení právního předpisu v průběhu řízení natolik proměnila, že bez dalšího nejsou splněny požadavky jejich předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti, jakož i požadavky spravedlnosti a předvídatelnosti rozhodnutí soudu.“*²¹ Toto pojetí se zdá být spíše lyrickým a zavádějícím, než že by pojem spravedlnost více osvětlilo.

Co je skutečně spravedlivé je, zdá se, otázkou subjektivní a nelze tak stanovit všeobecně uznávaný koncept toho, co je spravedlivé a ideální, proto by si nejspíše leckterý soudce nemálo lámal hlavu nad tím, jak *„obecnou ideou spravedlnosti“* vůbec nalézt, natož v souladu s ní rozhodnout. Jestliže však měl Ústavní soud na mysli, aby soudy postupovaly tak, aby dostály všem zákonným požadavkům, které právní řád klade na spravedlivý, tedy *„řádný“* proces, a pokud zákonná pravidla jsou nedostačující, aby postupovaly v souladu se základními zásadami zajišťujícími předvídatelné rozhodování, jehož účelem bude šetřit práva a oprávněné očekávání účastníků řízení, pak se již jedná o úkol, jehož splnění by zkušeným soudcům neměl činit větší aplikační obtíže.

Právem na spravedlivý proces, zakotveným v Listině, máme tedy rozumět vyjádření záruky státu za to, že prostřednictvím zřízení institucí aplikujících právní řád má docházet k poskytování ochrany jednotlivcům, a že tyto orgány mají zajistit maximální realizaci práv účastníků řízení, čímž bude zaručeno, že každému bude poskytována spravedlivá možnost přístupu k ochraně jejich práv. Tím stát implicitně predestinuje i záruku za to, že přístup k soudu bude v návaznosti na princip právní jistoty poskytován všem dle stejných pravidel a soudní proces bude probíhat za předem daných podmínek. Dodržování zásady předvídatelnosti tak v tomto směru zaručuje jistotu v postupech soudů vůči účastníkům řízení.

---

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 635/09.

JUDr. Uhlíř ve svém příspěvku cituje článek na svou dobu pokrokového soudce Henryho J. Friendlyho z roku 1975, ve kterém jmenuje důležité prvky řádného a předvídatelného soudního procesu, které již dnes považujeme za samozřejmé. Jsou jimi např. nepodjatý a nepredsudečný soudce, možnost vyjádřit se k žalobě, možnost navrhnout svědky a důkazy, možnost seznámit se se všemi důkazy a vyjádřit se k nim, možnost vyslýchat svědky, povinnost soudu odůvodnit své rozhodnutí, veřejnost jednání, soudní přezkum správních rozhodnutí, právo na zákonného soudce, ale i na náhradu škody, která byla způsobena nezákonným rozhodnutím.²²

Zásadu předvídatelnosti rozhodování, vyjádřenou v dílčích právních zásadách tak lze s ohledem na potřebu srozumitelných a odůvodnitelných úkonů soudů považovat za zásadu klíčovou pro jejich řádné soudní postupy, když spolu s dalšími zásadami spravedlivého procesu zajišťuje právní jistotu účastníků řízení v případě, kdy rozhodování, byť formálně podle práva, vybočuje směrem k nedbalému postupu, který je příčinou překvapivé rozhodnutí, jež je s principy řádného procesu práva v rozporu. Záruky spravedlivého procesu v tomto smyslu zakotvuje Ústavní pořádek ČR. Ten deklaruje potřebu poskytovat ochranu základním právům a svobodám, mezi které právo na spravedlivý proces neodmyslitelně patří. Zároveň k tomu zřizuje soudy, jež poskytují základním právům ochranu. Pro jejich činnost vyzdvihuje nejdůležitější zásady, kterými by se při své činnosti měly řídit, a jež jsou dále reflektovány i na úrovni zákona.

3. Ústavní záruky předvídatelnosti rozhodování a úloha Ústavního soudu

3.1 Moc soudní a její nezávislost jako záruka spravedlivého rozhodování

Ústavním zákonem, který určuje, jakým způsobem bude soudní moc ve státě organizována, je již výše zmíněná Ústava ČR. Ta je vedle Listiny základních práv a svobod a dalších ústavních zákonů součástí ústavního pořádku České republiky, který ve svém souhrnu zakotvuje nezákladnější hodnoty společnosti a státního zřízení. Ústavní pořádek je nejčastěji chápán jako soubor právních předpisů nejvyšší právní síly se silou ústavního zákona, jež jsou s ohledem ke svému

---

²² UHLÍŘ, D. *Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek*. Online. Právní prostor. 29. 8. 2019. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>. [Citováno 2023-08-28].

významu pro základní principy fungování právního státu změnitelné pouze z vůle kvalifikované většiny zástupců Parlamentu. Ústava upravuje nejen postavení moci soudní jako takové, ale zakotvuje rovněž její pozici vzhledem k dalším dvěma mocem ve státě, kterými je moc zákonodárná a výkonná.

Hovoříme o tzv. *pilířích* státní moci. Ty mají být zásadně odděleny, aby plnily pouze svou předem ústavně danou úlohu. Úkolem moci zákonodárné je stanovit závazná pravidla chování přijetím zákonů, které mají zajistit nejen efektivní, ale i transparentní a předvídatelné fungování státní moci. Úkolem moci výkonné je v rámci těchto pravidel hry spravovat organizační záležitosti státu, když jí náleží výkon státní správy. Pravomoc a působnost moci soudní zakotvuje Ústava v Hlavě IV., v čl. 81 – 96. Soudní moc vykonávají jménem státu **nezávislé soudy**, soudci jsou nezávislí a **nikdo nesmí ohrožovat jejich nestrannost**. Čl. 90 a násl. Ústavy blíže pojednávají o postavení obecných soudů. V úvodu je stanoven základní úkol soudů České republiky, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům jednotlivců, tj. zejména fyzických osob.

Výsostné postavení má soud Ústavní, který je orgánem ochrany ústavnosti. Je mimo jiné nadán pravomocí tzv. *negativního zákonodárce* rozhodovat o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem, o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem, o ústavních stížnostech a dalších specifických věcech, které se svým významem dotýkají samotné existence ústavnosti. Dle čl. 88 odst. 2 Ústavy je Ústavní soud při svém rozhodování, na rozdíl od soudů obecné soudní soustavy, vázán pouze ústavním pořádkem a zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „ZÚS“).

Mezi jednotlivými pilíři státní moci je nutné zachovávat určitou vyváženost k zajištění stability demokratického uspořádání. Jedná se o tzv. „*systém brzd a protiváh*“, který spočívá v různých opatřeních, zakotvených v právním řádu, jejichž účelem je, aby se jednotlivé moci v případě excesivního jednání některé z nich, vybočujícího ze své úlohy, vzájemně kontrolovaly. V rámci tohoto recipročního působení je však třeba mít stále na paměti ústavně danou oddělenost těchto pilířů, neboť je nemyslitelné, aby jedna moc neoprávněně ingerovala do působnosti jiné. Tím by mohlo dojít ke vzniku nekontrolovatelného systému vládnutí, ze kterého by se vytratila pluralita, transparentnost a jakákoli předvídatelnost.

Kompetence jednotlivých orgánů, vykonávajících působnost složek státní moci, jsou za účelem aplikace těchto brzd a protiváh rozvinuty jednotlivými zákony, přičemž atributy typické pro jeden pilíř státní moci se v některých případech prolínají s působností a pravomocí orgánů jiné složky státní moci. To může být pro potřeby vzájemné kontroly přínosné, avšak leckdy tato úprava vzájemných poměrů může působit nemalé potíže. Je tomu tak například v případě státní správy soudů stran Ministerstva spravedlnosti. Aby mohlo být zajištěno rozhodování, které nebude překvapivé a svévolné, musí být v právním státě zaručena rovněž patřičná nezávislost a nestrannost soudů a soudců. Nezávislost je hlavním principem, kterým je výkon soudnictví v demokratickém státě ovládan. Je pojímána z několika pohledů, a to jako nezávislost organizační, osobní, funkční a ekonomická. V této souvislosti bych rád alespoň stručně nastínil otázky spojené s modely správy soudnictví, neboť zásadně souvisí s nezávislostí soudní moci.

Zjednodušeně lze rozlišovat model ministerský a model, ve kterém existuje orgán typu rady pro otázky soudnictví. V České republice se uplatňuje model ministerský, neboť správu soudů vrcholně vykonává Ministerstvo spravedlnosti. Ministerstva jsou úřady politické, odvislé od moci výkonné, a proto zde vyvstává zásadní problém při zajištění institucionální oddělenosti soudů jakožto záruky jejich nezávislosti. Nezávislosti lze zachovat i v rámci tohoto modelu, je to však podmíněno právní i politickou kulturou země. Aby byl tento model funkční, ministerstvo musí své kompetence vykonávat ve stálém dialogu a ve spolupráci s představiteli soudnictví a s orgány zřízenými uvnitř soudů, které nemají pouze poradní pravomoci. Systémovým nedostatkem ministerského modelu správy soudů je neexistence soudních orgánů, které by se podílely na výkonu některých kompetencí, k nimž je nezbytná znalost vnitřních poměrů soudnictví. Tuzemské soudcovské rady mají pouze povahu poradního orgánu a jejich reálný vliv je zcela závislý na osobě předsedy soudu.²³

Ministerstvo spravedlnosti některé ze svěřených kompetencí v oblasti státní správy soudů není z různých důvodů schopno vykonávat. Tato situace trvá bez ohledu na osoby konkrétních ministrů. V působení Ministerstva spravedlnosti vůči soudům se negativně projevuje diskontinuita, dána častým střídáním ministrů, kteří

---

²³ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. s. 2-3.

v naprosté většině nepokračují v rozpracovaných záměrech svých předchůdců, nedostatek potřebného počtu odborníků na ministerstvu, neodpovědnost a absence systémové spolupráce s představiteli soudnictví o systémových otázkách justice. To je dáno povahou Ministerstva spravedlnosti jakožto politického orgánu obměňovaného v důsledku parlamentních voleb. Důsledkem tohoto stavu je absence dlouhodobé vize správy soudnictví a s tím související problémy v plnění úkolů státní správy soudů, což vede k ohrožení konzistentnosti soudnictví jako celku, včetně jeho nezávislosti, a tedy i nepředvídatelnosti jeho postupů.²⁴

Nezávislý výkon soudnictví je zajištěn jen tehdy, pokud je zajištěna nezávislost soudů jako institucí i nezávislost soudců ve smyslu čl. 81 a 82 Ústavy. Jedná se o spojené nádoby. Ekonomická nezávislost spočívá v dostatečném finančním zajištění jak soudů samotných, tak v dostatečném platovém zajištění soudců. Absolutní nezávislost soudu jako instituce by byla dána tehdy, pokud by byl finančně samostatný a rovněž nezávislý ve svých personálních rozhodnutích ohledně toho, kdo soud řídí a kdo na něm soudí. Toho dosáhnout nelze, neboť soud jakožto orgán státní moci nemůže být finančně soběstačný a jeho finanční potřeby proto vždy zajišťuje stát. Otázkou je, jakým způsobem to činí. Finanční zajištění soudů je součástí státní správy soudů, upravené v § 118 zákona č. 6/2003 Sb., o soudech a soudcích (dále jen „ZSS“), zajišťované Ministerstvem spravedlnosti.

V praxi Ministerstvo spravedlnosti jedná ve vládě a s Ministerstvem financí o výši prostředků, které Ministerstvo spravedlnosti na chod soudů od státu obdrží. Výsledek tohoto jednání významně předznamená a ovlivní chod soudů pro dané období. Následně takto získané prostředky přerozděluje jednotlivým soudům. Z popsaného postupu je zřejmé, že soudy jsou jako instituce zcela závislé na tom, jaké finanční prostředky pro ně vyžádá Ministerstvo spravedlnosti a jaké vláda a parlament formou státního rozpočtu schválí. Z hlediska nezávislého chodu soudů je problematické to, že výhradně ministerstvo rozhoduje o tom, na co soudy budou vynakládat prostředky a v jakém rozsahu. Při tomto rozhodování soudnictví není zastoupeno legitimním zástupcem, který by jednal za celek a dokázal formulovat a odůvodnit finanční potřeby soudnictví jako celku.

---

²⁴ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. s. 3-4.

Jedinými partnery Ministerstva spravedlnosti při rozhodování o finančním zabezpečení soudů jsou jejich předsedové, kteří by měli ministerstvu předávat informace o tom, co je pro řádný chod soudů nutno zabezpečit. Záleží však jen na ministerstvu, zda a jaký jim k tomu dá prostor a jak naloží s jejich návrhy.²⁵ Stát, který bere vážně svoji povinnost zajistit občanům silné a nezávislé soudnictví, by měl zdokonalovat právní rámec, kterým zaručuje institucionální oddělenost moci soudní a odstraňovat potenciální hrozby pro její nezávislost. Jestliže nezávislost chápeme jako stav, kdy nezávislému subjektu nejsou ostatní v žádném případě schopni vnutit svoji vůli, pak soudy jako instituce tuto schopnost v České republice v důsledku jejich silné vázanosti na ministerstvo bohužel zaručenu nemají.²⁶

Nezávislost a nestrannost soudců jako jednotlivých osob spočívá především v jejich vnitřním morálním nastavení, přičemž zde se domnívám, že by otázky provázání soudních osob s politickými orgány vyvstávat neměly, a pokud přeci jen vyvstanou, je taková situace z hlediska právní přípustnosti zcela nepřijatelná. Aby si mohli být všichni adresáti práv a povinností, která jsou jim ze strany moci soudní ukládány, jisti, že soudy budou postupovat ke všem účastníkům řízení předvídatelně na základě platného práva, a nikoliv na základě předem neznámých příkazů ze strany moci výkonné či na základě toho, kolik finančních prostředků bude danému soudu poskytnuto a k jakým účelům, je nutné, aby vzájemné kontrolní mechanismy pilířů státní moci bylo možno efektivně uplatňovat.

S tím nedílně souvisí potřeba konzistentního vedení státní správy a odpovědné jednání osob, které správu řídí. Jestliže nebudou tyto odpovědnostní vztahy existovat, představuje ministerský model správy soudů nepřijatelné riziko pro jejich nezávislost, což může mít závažný dopad rovněž na spravedlivé a předvídatelné rozhodování v konkrétních věcech. Jakékoliv vnější vlivy působící na soudnictví nežádoucím směrem, ať se již jedná o úplatkářství vůči jednotlivým soudním osobám či systémové ovlivňování peněžních toků v důsledku politických rozhodnutí motivovaných jakoukoli ideologií či populismem, přinášejí zásadní hrozbu pro výkon spravedlnosti v souladu s ústavními principy právního státu.

---

²⁵ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. s. 4-5.

²⁶ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. s. 6.

3.2 Základní principy soudního rozhodování dle Ústavy

Ústava ČR kromě pozic jednotlivých mocí ve státě zakotvuje hodnoty, které jsou pro demokratickou společnost zásadní, a tedy hodné ochrany. Určuje tak povahu státu a postavení veřejné moci v něm, neboť je základním řádem, podle něhož se tvoří státní vůle a uplatňuje se státní moc. Základním východiskem pro rozvedení právní úpravy jednotlivých společenských hodnot je čl. 1 odst. 1 Ústavy, jenž deklaruje, že *Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana*. Již z tohoto článku Ústavy je možné předvídat, že Česká republika bude na první místo ve svém hodnotovém žebříčku stavět práva a svobody lidí a jejich občanů. Tato maxima by tedy měla vždy být východiskem jak při normotvorbě, tak při činnosti soudů v rámci výkladu a aplikace právních norem. Je tedy východiskem také pro následné zakotvení základních zásad soudního řízení na ústavní úrovni.

Zásady důležité pro postup v soudním řízení zmiňuje Ústava v čl. 96 odst. 1 a 2. Pro soudní řízení civilní jsou významné zejména zásady veřejnosti a ústnosti soudního jednání či procesní rovnosti účastníků. Odstavec 1 stanoví, že *všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva*. Toto ustanovení navazuje na čl. 1, resp. čl. 3 odst. 1 LZPS, které upravují rovnost a zákaz diskriminace v obecném pojetí. Rovnost účastníků soudního řízení je pak zakotvena v čl. 37 odst. 3 LZPS. Tato zásada je promítnuta i do zákonné úpravy ZSS, který rovnost upravuje v § 4 obdobným způsobem. V souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva Ústavní soud **princip rovnosti účastníků** někdy vykládá jako zásadu „*rovnosti zbraní*“ či „*rovnosti příležitostí*“, podle které druhé straně nemůže příslušet více práv, resp. má znamenat záruku, aby každé procesní straně byla dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana.²⁷

Odstavec druhý článku 96 Ústavy pak navazuje s tím, že *jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhláší vždy veřejně*. Právo každého, aby jeho věc byla projednána veřejně a v jeho přítomnosti s tím, že veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem, garantuje rovněž LZPS v čl. 38 odst. 2. Běžný zákon může tedy tyto principy

---

²⁷ SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1124.

výjimečně prolomit. **Ústní jednání** znamená přímou, verbální komunikaci soudce s účastníky řízení a dalšími osobami zúčastněnými na řízení při projednávání věci v jednací síni. Z toho plyne, že jednání nemůže probíhat jinak než ústně, písemná forma jednání není pro soudní řízení typická, převažuje ale ve správním řízení. I v soudním řízení je však možné, aby projednání a rozhodnutí věci proběhlo bez nařízení ústního jednání, a to v případech, kdy s tím účastníci řízení souhlasí.²⁸

Ústavní požadavek na **veřejnost ústního jednání** znamená neomezený přístup veřejnosti k jednání soudu, ač limitem může být – kromě dále uvedených výjimek – kapacita jednací síně. Veřejnost jednání má především umožňovat kontrolu řádného výkonu soudnictví, má zabráňovat utajené, tzv. *kabinetní justici*. Veřejnost jednání má být zároveň zárukou soudcovské nezávislosti, neboť veřejnost se může přesvědčit o tom, zda soudce nejedná pod nějakým viditelným nátlakem. Jelikož Ústava umožňuje zákonem stanovit výjimky z veřejnosti jednání, jednotlivé procesní řády odchylky upravují. Podle OSŘ může být veřejnost vyloučena pro celé jednání nebo jeho část, kdyby byly ohroženy utajované informace,²⁹ obchodní tajemství, důležitý zájem účastníků nebo mravnost dle § 116.

Pravidlo o **veřejném vyhlášení rozsudků** je třeba interpretovat v návaznosti na čl. 81 Ústavy, podle kterého soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy. Lze dovozovat, že zejména rozsudky se vyhláší jménem republiky, neboť rozsudek je závěrečným aktem výkonu soudní moci, kterým se konečně rozhoduje o právech a povinnostech. Proto ZSS v § 6 odst. 2 stanoví, že *rozsudky se vyhláší jménem republiky a vždy veřejně*. Obdobnou úpravu obsahuje také § 156 odst. 1 OSŘ.³⁰ Veřejné vyhlášení rozsudků však neznamená, že by účastníci měli povinnost dostavit se k vyhlášení. Je to jejich právo, které přísluší komukoli jinému, a to i v případě, že ve věci nebylo nařízeno jednání.³¹

---

²⁸ SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1125.

²⁹ Chráněných zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, *pozn. autora*.

³⁰ SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1126.

³¹ SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1121.

Lze shrnout, že z hlediska předvídatelnosti rozhodování má ústavní zásada rovnosti účastníků význam v tom, že osoba, ocitající se před soudem v pozici žalobce či žalovaného, může důvodně očekávat, že soud bude svou pravomoc uplatňovat vůči účastníkům rovnou měrou a rovněž, že oběma (je-li jich více, pak všem) soud v řízení poskytne stejný prostor k uplatnění jejich práv. Zásada ústnosti řízení je zárukou, že soud bude v klíčových otázkách věci samé postupovat při nařízeném ústním jednání a nebude rozhodovat tzv. *potají*, aniž by účastníci měli možnost jeho kroky předvídat, k jeho závěrům se vyjádřit a zaujmout k nim adekvátní stanovisko. Veřejnost samotného jednání a veřejnost vyhlášení rozsudku je pak určitou formou transparentního přístupu státní moci vůči veřejnosti, jež se účastí při jednání či vyhlášení rozsudku může přesvědčit o tom, jak soudy postupují, načež si informovaný a bdělý jedinec může učinit úsudek o tom, zda skutečně soudy naplňují svou ústavně danou pravomoc a zda je z jejich postupů zřejmé, že postupovaly předvídatelným způsobem či nikoli.

Tyto základní záruky předvídatelnosti vyjádřené v Ústavě jsou východiskem pro následnou právní úpravu vztahu soudu s účastníky soudního řízení v zákonech, které je s ohledem na vývoj rozhodovací praxe případně rozšiřují, nebo pro zajištění větší míry právní jistoty ve vlastním textu samy opakují. Nejde přitom pouze o předpisy procesního charakteru, ale i předpisy hmotněprávní. Takovým příkladem je třeba výslovné zakotvení zásady legitimního očekávání v § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“ nebo „ObčZ“), ale i ustanovení § 2 odst. 1 ObčZ, který zdůrazňuje, že *lze každé ustanovení soukromého práva vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání a rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.*

Z toho mimo povinnost ctít základní lidská práva, zásady soukromého práva a hodnoty chráněné zákonem, vyplývá za a) že v zákoně nelze obsáhnout veškeré právo a pokud právě daná problematika zákonem upravena není, je nutno provést výklad se zřetelem k ústavně chráněným hodnotám a za b) že ten, kdo zákon vykládá, zejména soudce, jenž jej aplikuje, musí tak činit s ohledem k přirozeným právům vyjádřeným v ústavním pořádku, který musí respektovat a nesmí tak v jeho

rozhodování dojit k libovůli.³² Primárním pramenem, ze kterého by však soud měl vždy vycházet je právě zákon, neboť ten má být zdrojem poznání práva, od kterého se očekává, že bude právní vztahy stavět na jisto.

3.3 Vázanost soudu zákonem

Jak bylo rozebráno výše, předvídatelnost je neodmyslitelnou součástí principu právní jistoty. Právní jistota pak stavebním kamenem materiálního právního státu, který ctí základní práva a svobody jednotlivce, jakož i ochranu společnosti, pročež zajišťuje každému jednotlivci právo na spravedlivý proces.³³ Čl. 95 odst. 1 a 2 Ústavy navazuje na projev zásady předvídatelnosti v principu právní jistoty a legality tím, že v odst. 1 stanoví povinnost soudce být při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu a oprávnění posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou. Dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, je jeho povinností dle odst. 2. tohoto ustanovení předložit věc Ústavnímu soudu.

Již dříve k povinnosti soudu být vázán zákonem Ústavní soud uvedl, že tento požadavek neznámá bezvýjimečnou nutnost doslovného výkladu aplikované normy, neboť soudce je vázán především smyslem a účelem zákona. V případě, že existuje rozpor mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem, je důležité upřednostnit výklad *e ratione legis* před výkladem jazykovým, neboť takto lze zabránit možné libovůli při aplikaci práva. Smysl a účel zákona lze dovést především z vůle a záměrů zákonodárce, vyjádřených v důvodových zprávách k návrhům zákonů, a z argumentace zákonodárců přednesené v parlamentní rozpravě. Tento smysl a účel je možné dovést též z pramenů práva. V případě, kdy rozpor mezi zněním zákona a jeho účelem dán není, je přitom třeba primárně aplikovat výklad jazykový, a až když případné rozpory odporují možnosti soudu rozhodnout očekávatelným způsobem a zároveň v souladu s platným právem, je nasnadě uchýlit se k výkladu *e ratione legis*.³⁴

---

³² TILSCH, E. *Občanské právo, Část všeobecná*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2013. s. 55.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 690/01.

³⁴ Stanovisko Pléna Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96.

Ústava ani Listina přitom neobsahují výslovné ustanovení, které by zakládalo obecnou vázanost soudu všemi součástmi právního řádu, Ústavní soud ji ale vyvozuje z principů demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Soud je tedy vázán i každým „jiným“ (podzákoným) právním předpisem, ledaže tento odporuje zákonu a soud jej proto neaplikuje. Povinnost vázanosti celým právním řádem je dovozována i ze znění slibu soudce, dle něhož se má řídit právním řádem České republiky, jak stanoví § 62 odst. 1 ZSS. Je-li tedy soud zásadně vázán řádně publikovanými právními předpisy, je nutno předpokládat, že jeho rozhodování musí být předvídatelné. Z čl. 89 odst. 2 Ústavy nadto plyne, že soudci jsou při rozhodování vázáni též vykonatelnými rozhodnutími Ústavního soudu.³⁵

3.4 Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu

Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dle čl. 89 odst. 2 Ústavy závazná pro všechny orgány i osoby, čímž se dle důvodové zprávy rozumí fyzické a právnické osoby i státní orgány. Rozlišuje se závaznost kasační a závaznost precedenční. V prvním případě se jedná o rozhodnutí ve věci samé, které je pro daný případ závazné bez dalšího. Zde je situace ohledně závaznosti poměrně jasná. Závaznost precedenční však již není jednoznačná a přináší rozporuplné debaty. Nevědomost o tom, kde začíná a končí vázanost soudu rozhodnutími orgánu, jehož úkolem je střežit ústavně daná práva účastníků řízení, může z hlediska předvídatelnosti rozhodování představovat pro soudy vážný problém, neboť se mohou samy snadno dostat do rozporu s ústavním pořádkem.

Rozhodnutími Ústavního soudu, která mají být závazná, lze rozumět pouze nálezy nebo rozhodnutí ve věci samé, a nikoli usnesení. V § 58 ZÚS je taktéž upravena jen vykonatelnost nálezů. Otázka dále vyvstává, které konkrétní části nálezů jsou závazné, které nikoli, a v jakých případech platí ta která závaznost. Jde o všechna rozhodnutí, která zavazují jako celek (tj. včetně odůvodnění) nebo jen některé části, pokud jen některé části, tak které? Na tyto otázky odpovídají v podstatě dva protichůdné názory. Prvým je, že všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou obecně závazná včetně *nosných důvodů* rozhodnutí. Druhým názorem

---

³⁵ SLÁDEČEK, V., SUCHÁNEK, R. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1098 – 1099.

je, že rozhodnutí Ústavního soudu – s výjimkou nálezů, jimiž se zrušují právní předpisy – nejsou obecně závazná.³⁶

Ani právní názor Ústavního soudu na otázku závaznosti svých rozhodnutí není zcela jednoznačný. Většinou se sice zdá, že upřednostňuje stanovisko o závaznosti nálezů, včetně celého odůvodnění či jen nosných důvodů, někdy má však tendenci odlišovat závaznost nálezů ve věcech ústavních stížností a ve věcech kontroly právních norem. Nejpodrobněji se vůči závaznosti nálezů vymezil Nejvyšší správní soud v rozhodnutí č. j. 6 Ads 62/2003-31, které Ústavní soud zrušil nálezem sp. zn. IV. ÚS 301/05, za doprovodu přelomové argumentace. Ústavní soud se zde věnuje problematice závaznosti z hlediska účinků nálezu, tedy zjištění, jak vlastně příslušný soud odůvodnění rozhodnutí zavazuje. Závaznost kasační, přímo ve věci posuzované, považuje za přísnější, kdežto u precedenční závaznosti nevylučuje výjimečnou situaci, kdy se obecný soud smí od judikatury odchýlit.³⁷

Za ne příliš přijatelné řešení otázky závaznosti názorů Ústavního soudu lze považovat praxi, kdy Ústavní soud svůj právní názor uvede jako součást výroku nálezu, označovaného jako tzv. *interpretativní výrok*. Tímto postupem však Ústavní soud překračuje svůj kompetenční rámec daný mu Ústavou a v zásadě nepřiměřeně vstupuje na pole moci zákonodárné i do pravomocí obecných soudů, čímž narušuje princip dělby moci zakotvený v čl. 2 odst. 1 Ústavy. Tím, že se Ústavní soud interpretativními výroky uchyluje ve své podstatě k legálnímu výkladu právních norem, se dostává do nežádoucí pozice jakési třetí komory Parlamentu a „*dalšího zákonodárce*“.³⁸ Domnívám se, že v tomto postupu můžeme spatřovat jistý prvek ingerence moci soudní do moci zákonodárné, což by mohlo být *sensu stricto* vyloženo jako za výkon pravomoci *in fraudem legis*.

K závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu lze shrnout, že rozhodnutím podle čl. 89 odstavce 2 Ústavy se rozumí pouze nález, nikoli však usnesení, jakožto procesní rozhodnutí. Z nálezu se pak precedenční závaznost týká pouze výroku a výroků nálezů, jimiž se zrušují právní předpisy nebo jejich ustanovení.

---

³⁶ SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1021.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV.ÚS 301/05.

³⁸ SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1024 – 1025.

K závaznosti dochází uveřejněním ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv s účinky *erga omnes*. Právní názory Ústavního soudu, vyjádřené v odůvodněních, jsou závazné jen v konkrétní věci. Soud se však od nich může odchylovat postupem podle § 23 a § 11 odst. 2 písm. i) ZÚS. Pro jiné orgány, jakož i pro jiné osoby nejsou závazné právně, nýbrž silou své argumentace. Stanoviska a sdělení Ústavního soudu zavazují toliko Ústavní soud a jeho orgány. Ústavní soud tak není nadřazený ostatním soudům, není další instancí v systému soudnictví, což sám zdůrazňuje.³⁹

Ačkoliv závaznost konkrétního rozhodnutí Ústavního soudu nemusí být na první pohled příliš zřejmá, je jak v zájmu jednotnosti rozhodovací praxe, tak v zájmu jednotlivých osob, jejich očekávání a nákladů, aby klíčové problémy výkladu a aplikace právních norem v obdobných skutkových případech byly řešeny všemi soudy shodně a aby byl argumentační váze Ústavního soudu věnován dostatečný respekt. Jelikož má být rozhodnuto v co nejkratším čase a s co nejmenšími náklady, není žádoucí, aby soudy nižších stupňů opomíjely autoritu Ústavního soudu. Důsledkem takového opomíjení je pouhé zvyšování nákladů řízení a zbytečné zatěžování nadřazených soudů otázkami, které již byly dávno zodpovězeny, a tak či onak se k Ústavnímu soudu v důsledku porušení předvídatelnosti rozhodování dostanou, ačkoliv věc mohla být již dávno rozhodnuta.

4. Zajištění předvídatelnosti v rámci soudního řízení

4.1 Ochranná funkce soudů a soudní soustava

Jak již bylo nastíněno v předcházející kapitole, soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Ochrana práv jednotlivců přitom spočívá v celé škále subjektivních, Ústavou i zákony zaručených oprávnění vůči státním institucím, která jsou adresátům v případě nepřípustného zásahu do jejich právního postavení poskytována. Jejich východiskem je Listina základních práv a svobod, která je výsostným katalogem všech přirozených práv, kterým stát zaručuje ochranu, realizovatelnou skrze moc soudní. Jistotu, že základní práva a svobody, vyjádřené v ústavním pořádku, jsou pod ochranou soudní moci zaručuje čl. 4 Ústavy.

---

³⁹ SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 1026.

K ochraně subjektivních práv zakotvuje ústavní pořádek rovněž právo na soudní a jinou právní ochranu, a to v čl. 36 – 40 LZPS. Co se týče jiné právní ochrany, poskytované orgány veřejné správy, dává toto ustanovení všem právo na soudní přezkum zásahů státních orgánů do veřejných subjektivních práv. Z ustanovení také plyne ústavně zaručené právo na náhradu škody, kterou jednotlivci způsobí veřejná moc svým nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Záruku ochrany soukromých práv skrze soudy zakotvuje v § 12 občanský zákoník. *Každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u orgánu vykonávajícího veřejnou moc. Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem veřejné moci soud.*

S tím souvisí i explicitě zakotvená zásada legitimního očekávání v § 13 ObčZ, dle kterého *každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byli-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu takovéto odchylky.* Nejen, že občanský zákoník sám výslovně zakotvuje právo na soudní ochranu, ale rovněž v zájmu principu legitimního očekávání normuje, že soudy by měly rozhodovat předvídatelně, aby bylo možné právní ochranu dostatečně realizovat.

V tomto kontextu je třeba zodpovědět, jaký právní případ je tím, který se *shoduje v podstatných znacích*. O takovém případě lze hovořit jen tehdy, pokud panuje značná míra jistoty, že skutkový stav obou porovnávaných věcí se lišil jen v těch ohledech, které nemohly mít vliv na právní řešení věci. Tato norma představuje pokus o vyjádření principu, že ke stejnému je třeba přistupovat stejně, a proto je zároveň přirozenou součástí základních principů spravedlnosti. Konzistentní rozhodování je v souladu se zásadou rovnosti všech osob i ochranou právní jistoty, neboť lze lépe předvídat, jak bude spor o právo rozhodnut, a tomu předem přizpůsobit své chování.⁴⁰ Již samotné narušení jednoty v rozhodování by však dle tohoto ustanovení bylo rozporné se zákonem. Takový přístup by se ovšem vymykal z chápání rozhodovací praxe soudů jako obecně nezávazné.

---

⁴⁰ HOČAPEK, T. ŠUSTEK, P. *Očekávání jednoty v soudním rozhodování? K § 13 Občanského zákoníku*. Online. Acta Universitatis Carolinae – IURIDICA 2. 2. 6. 2022. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/10202/Iurid_68_2_0015.pdf. [Citováno 2023-09-15].

Ačkoliv potřeba rozhodovat ve všech případech stejně vychází z obecné zásady *iura novit curia*, rozšiřovat tuto zásadu do té míry, že soudce má zároveň znát veškerá rozhodnutí všech jiných soudců, aby se s nimi případně vypořádal v odůvodnění, by bylo již jen z praktického hlediska neúnosné. Norma má tedy spíše vyjadřovat zákaz překvapivých rozhodnutí, a tedy i požadavek na předvídatelný postup soudu, neboť jestliže by v obdobných právních případech bylo soudy rozhodováno jinak bez náležitého vysvětlení důvodů, které je k takovému rozhodnutí vedly, zcela jistě by rozhodnutí byla stížena vadou překvapivosti a náležitá právní ochrana by účastníkům řízení byla odepřena.⁴¹ Ochranu právům a svobodám mají na základní úrovni poskytovat především soudy obecné soudní soustavy. Právní úprava soudní soustavy je v našem právním řádu zakotvena jednak v Ústavě, dále pak v Hlavě I. § 1 – 13 ZSS.

Dle § 8 ZSS soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy. Dle § 9 ZSS pak *v obvodu hlavního města Prahy působnost krajského soudu vykonává Městský soud v Praze a působnost okresních soudů vykonávají obvodní soudy. V obvodu města Brna vykonává působnost okresního soudu Městský soud v Brně.* Tento systém řeší problematiku předvídatelnosti rozhodování zejména tak, že pokud soud prvního stupně rozhodne vadným způsobem, je zde dána záruka, že jeho chybné rozhodnutí skrze uplatnění opravných prostředků účastníkem vyšší instance napraví. V případě jednoho pochybení tak nedochází automaticky k porušení práva na spravedlivý proces plynoucího z čl. 36 LZPS.⁴² Spravedlnost daného procesu se posuzuje z hlediska průběhu celého řízení.⁴³

4.2 Účel rozhodování soudů ve věcech občanskoprávních

V rámci soudního řízení může dojít k mnohým procesním pochybením, která mohou vyvolat nepředvídatelnou situaci, jejímž nejzávažnějším důsledkem může být vznik nezákonného rozhodnutí ve věci samé. Na soudy jsou tak v rámci řízení kladeny mnohé povinnosti, které musejí během vedení řízení dodržovat, aniž by způsobily újmu na právech některého z účastníků řízení, a nemuselo tak

---

⁴¹ *Tamtéž.*

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 1263/16.

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2018, sp. zn. IV. ÚS 2607/17.

k nápravnému řešení vadného rozhodnutí vůbec dojít. K efektivnímu naplnění účelu soudního řízení slouží mnohé procesní instituty zakotvené občanským soudním řádem. Účelem rozhodování civilních soudů je dle § 2 OSŘ *projednávat a rozhodovat spory a jiné právní věci a provádět výkon rozhodnutí, která nebyla splněna dobrovolně. Přitom mají soudy dbát, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů a aby práv nebylo zneužíváno.*

Ustanovení § 2 OSŘ vyjadřuje princip přiměřenosti výkladu a aplikace procesních norem. Jestliže soud může volit mezi vícero možnými postupy, má si vybrat ten, který odpovídá konkrétnímu předmětu řízení a jeho okolnostem a míře dosavadní nebo očekávané aktivity účastníků. Soud rovněž musí dbát, aby některý z účastníků nevyužíval některého z institutů soudního řízení v rozporu s jeho účelem. Procesními předpisy realizované hmotné právo, které slouží jako skutkový základ pro podání žaloby, se podáním návrhu k příslušnému soudu mění v souhrn procesních práv a povinností na straně účastníků řízení, zejména v povinnosti tvrdit a prokazovat, které byly do úpravy občanského soudního řádu navráceny zákonem č. 171/1993 Sb. V takovém režimu je třeba právě skrze zásadu předvídatelnosti zabezpečit, aby si účastníci mohli včas uvědomit svou úlohu v řízení.

Rozhodování soudu o procesních otázkách sice nemá přímý vztah k rozhodnutí ve věci samé, ale může podstatně zasahovat do procesního postavení účastníka, a dokonce mu může přinést reálný neúspěch ve sporu.⁴⁴ Přitom platí, že výhody práva svědčí bdělým, tedy těm, kteří včas označují a prokazují skutečnosti ve svůj prospěch, případně brojí proti nesprávnému soudnímu rozhodnutí nebo postupu řádně a včas podanými opravnými prostředky. Dle § 3 OSŘ *je občanské soudní řízení jednou ze záruk spravedlnosti a práva a slouží upevňování a rozvíjení zásad soukromého práva. Každý se může domáhat u soudu ochrany soukromého práva, které bylo ohroženo nebo porušeno.*

Ochranu ohroženého či porušeného práva ve smyslu § 3 OSŘ tedy soud neposkytuje automaticky, nýbrž pravomoc ve věci konečným způsobem rozhodnout vzniká soudu až podáním žaloby. Meritorní rozhodnutí soud vydá v případech, kdy zákon nestanoví jiný postup (například zastavení řízení, odmítnutí žaloby). Přitom dle § 5 OSŘ *musí být každý ze strany soudu náležitě poučen o svých*

---

⁴⁴ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 10-11.

procesních právech a povinnostech. V souladu s § 6 OSŘ v řízení postupuje soud předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Ustanovení § 6 OSŘ normuje jednak obecné pravidlo součinnosti mezi soudem a účastníky a jednak sděluje, že předmětem řízení by mělo být zjišťování pouze takových skutečností, které jsou mezi účastníky sporné.

Je třeba zdůraznit, že civilní spor není inkvizičním řízením a že proces soudního poznávání je kooperací mezi soudem a účastníky, kteří rovněž nesou svůj díl odpovědnosti na výsledku řízení. Soud má ve vztahu k účastníkům řízení mimo jiné povinnost dotazovací a vysvětlovací. Tuto povinnost musí naplnit tehdy, když skutková tvrzení poskytnutá některým z účastníků jsou zjevně neúplná a neumožňují soudu zjistit, zda na projednávaný případ má být aplikována konkrétní právní norma. Soud má sdělovat účastníkům, z jakého důvodu po nich žádá určitou informaci a jaké mohou být následky jejího nesdělení. Nesplnění těchto povinností může být důvodem pro zrušení a vrácení rozhodnutí odvolacím soudem.⁴⁵

Normy civilního práva procesního je třeba vykládat nikoliv pozitivisticky, ale v souladu se smyslem jednotlivých procesních institutů a principy procesního práva. Procesní předpisy nemají chránit formální zákonnost, ale mají být prostředkem k dosažení procesní spravedlnosti. Tu zakotvuje OSŘ ve svém § 1, kde stanoví, že *občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k dodržování smluv a k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob.* Pojem procesní spravedlnosti OSŘ rozvádí v konkrétních ustanoveních. Prvotně je vystaven na spravedlnosti formální – tedy na pravidlu, že účastníci mají za stejných podmínek stejná práva a povinnosti, bez ohledu na jejich osobní vlastnosti a na specifické okolnosti situace.

Formální procesní spravedlnost je však v zákonem stanovených případech modifikována. Například dle § 30 OSŘ *účastníku, u něhož jsou předpoklady, aby byl osvobozen od placení soudních poplatků, předseda na jeho žádost ustanoví zástupce, je-li to třeba k ochraně jeho zájmů. Žalobce, který nemá dostatek finančních prostředků, může být na svoji žádost dle § 138 OSŘ osvobozen od*

---

⁴⁵ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 9-10.

placení soudních poplatků. Jsou-li tu okolnosti hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně přiznat náhradu nákladů řízení, jak stanoví § 150 OSŘ. Využití těchto prostředků musí účastník zpravidla navrhnout a jejich potřebu zdůvodnit. Výjimečně soud poskytuje účastníku ochranu překračující meze formální spravedlnosti z úřední povinnosti. Například pokud je jeho pobyt neznámý, není ze zdravotních důvodů schopen se účastnit řízení nebo se srozumitelně vyjadřovat, soud mu ustanoví opatrovníka. Kde formální spravedlnost nestačí, je třeba procesní normu vyložit tak, aby nebylo porušeno právo účastníka na spravedlivý proces.⁴⁶

Účelem rozhodování civilních soudů ve sporném řízení je tedy v součinnosti s účastníky dospět k takovému rozhodnutí ve věci samé, které poskytne dostatečnou ochranu právům, která v řízení před soudem vyplynou jako sporná. Tento účel však není naplněn pouhou pravomocí soudu vydat rozhodnutí ve věci samé. Je rovněž nutné, aby soud přísně dodržoval zákonné procesní postupy po celou dobu řízení. I během něho je totiž nutné chránit oprávněné zájmy účastníků. Soud je jednak povinen k dodržování procesních předpisů ve smyslu formálním a jednak je nutné, aby ctil dodržování samotné materiální podstaty řízení. K naplnění účelu soudního rozhodování nestačí, aby své povinnosti plnil pouze soud. Je rovněž nutné, aby účastníci řízení projevíli ve vlastním zájmu svou iniciativu. Bez ní by zřejmě toto řízení postrádalo smysl. K zajištění součinnosti účastníků se soudem slouží zejména jejich povinnost tvrdit rozhodné okolnosti a svá tvrzení prokazovat. Pouze díky jejich plnění je možné, aby soud zajistil účastníkům plné uplatnění jejich práv a dospěl tak k předvídatelnému rozhodnutí.

4.3 Povinnost tvrzení a povinnost důkazní

Podstatné pro rozhodnutí ve věci samé jsou jen ty skutečnosti a důkazy, které sami účastníci v řízení před soudem doloží. Jedná se jednak o právo účastníků, které je součástí práva na spravedlivý proces a jednak o jejich povinnost, neboť civilní sporné řízení je mimo jiné založeno na zásadě *nemo iudex sine actore*. Je přitom povinností soudu z předestřených tvrzení a důkazů vybrat ty, které jsou potřebné. Soud zjišťuje, zda byly tvrzeny všechny skutečnosti významné z hlediska zvolené právní normy, která má být na vyřešení daného případu použita. Zjistí-li v tvrzeních nedostatek, poskytne o povinnosti poučení tomu z účastníků, v jehož

---

⁴⁶ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 2-3.

zájmu je, aby příslušná právní norma došla své aplikace.⁴⁷ Povinnosti tvrzení a důkazní zakotvuje OSŘ dokonce jakožto podmínky dosažení účelu řízení.

V § 101 odst. 1 písm. a) a b) OSŘ je stanoveno, že *k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci povinni zejména tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti a plnit důkazní povinnost a další procesní povinnosti uložené jim zákonem nebo soudem*. Podstatou základní povinnosti účastníka řízení je tedy poskytnout soudu tvrzení k předmětné věci ve svůj prospěch a tato tvrzení prokázat. Tím může sám přispět k tomu, aby skutkové okolnosti případu byly dostatečně ozřejměny a otázky sporné postaveny na jisto. Vylíčení rozhodných skutečností je kromě ústního tvrzení a předkládání důkazů účastníkem v jednání před soudem možno splnit i odkazem na listinu, nebo spis vedený v jiné věci. To však neplatí v případě odkázání na svá tvrzení obsažená ve spise, jenž se týká jiného řízení.⁴⁸

V případě odkazu na listinu je sám účastník povinen uvést skutečnosti, které mají být listinou prokázány, jestliže z ní explicitně nevyplývají. Není možné, aby listiny nahradily skutková tvrzení. Procesní aktivita a odpovědnost účastníků řízení by tím byla popřena a přenášena na soud.⁴⁹ Ačkoliv hrají listinné důkazy významnou roli nejen v řízeních civilních, je nutno mít stále na paměti zásadu ústnosti a kontradiktornosti řízení, dle kterých lze ve věci před soudem jednat pouze ústně, vysvětlováním rozhodných okolností, argumentací a odůvodněním vlastních postojů, tvorbou obrany proti argumentům protistrany, a to v logických konsekvencích, aby bylo možno soudu co nejprůhledněji vylíčit skutkový děj za účelem vhodného a správného rozhodnutí ve věci samé.

Nesplnění povinnosti tvrdit a prokazovat sama o sobě nemá za následek rozhodnutí v neprospěch účastníka, dokud tato povinnost nebyla spojena s náležitým poučením soudu o hrozícím neúspěchu ve sporu. Je tomu tak v případě, kdy procesní strana dostatečně nevyvíjí potřebnou aktivitu. Po tomto poučení se již nehovoří o povinnosti, ale o tzv. „*břemenu*“ tvrdit a prokazovat, jehož neunesení má za následek reálnou prohru. Jde o institut napomáhající soudu rozhodnout, jestliže si ani po provedeném dokazování nemůže učinit úsudek o pravdivosti či

---

⁴⁷ HROMADA, M. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 612.

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 2953/2009.

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 28 Cdo 1396/2010.

nepravdivosti tvrzení účastníka, tedy když nastane situace nemožnosti rozhodnout – tzv. *non liquet*. Poučení o břemenu tvrdit a prokazovat se realizuje způsoby dle § 43 odst. 1, § 114c odst. 5, § 118a odst. 1 – 3, § 118b odst. 1 a § 119a OSŘ. Aby poučení mělo potřebné účinky, musí být dostatečně konkrétní a adresné.⁵⁰

Břemeno tvrzení a důkazní leží prvotně na bedrech žalobce, jelikož je to on, kdo k soudu vznáší svůj požadavek na přiznání práva, o němž se domnívá, že mu svědčí. Musí tak již v žalobě vylíčit všechny podstatné náležitosti, případně je na výzvu soudu doplnit, jinak hrozí, že jeho podání bude bez meritorního projednání postupem dle § 43 odst. 2 OSŘ soudem odmítnuto. Až když žalobce dostatečně ozřejmí svůj nárok, nastupuje právo a povinnost žalovaného se k daným skutečnostem vyjádřit a postavit proti nim svou obranu. V rámci průběhu řízení však může vyvstat potřeba prokázat tvrzení, ohledně kterého není na první pohled zřejmé, jakou ze stran důkazní břemeno tíží.

Pro určení osoby povinné k prokázání určitého tvrzení existují v procesní nauce různé teorie. Nejvýznamnější a v praxi soudů uplatňovanou je tzv. teorie analýzy norem. Za jejího zakladatele je považován německý procesualista Leo Rosenberg. Tato teorie určuje základní pravidlo dělení důkazního břemene, které stanoví, že *dovolává-li se strana právního následku, musí dokázat skutkové předpoklady, s nimiž právní norma požadovaný následek spojuje*. Lze zjednodušit, že o důkazy by se měl starat ten, kdo chce, aby právní následek nastal, nebo aby se prosadil ve skutečnosti, tedy ten, kdo chce změnit existující právní či skutkový stav.⁵¹

Závěry dané touto teorií jsou dle mého názoru v plném souladu se zásadou *vigilantibus iura* a jeví se, s ohledem na splnění požadavku právní jistoty a předvídatelnosti práva, jako správné řešení. Pokud totiž účastník žádá posouzení sporné otázky způsobem, který má pro něj mít pozitivní důsledky, měl by své závěry obhájit, neboť jeho případná „výhra“ sporu logicky působí druhé straně následky méně příznivé. Opačně by hrozilo, že by soud přiznal domnělé právo

---

⁵⁰ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 500.

⁵¹ PULKRÁBEK, Z. *O dokazování negativních skutečností v civilním soudním řízení (a o některých zásadách zjišťování skutkového stavu vůbec)*. Online. Právní rozhledy. 17/2013. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrgnpxa4s7ge3v6427gu3tg&groupIndex=0&rowIndex=0>. [Citováno 2024-03-05].

účastníku i tehdy, pokud by nebyl břemenem důkazním vůbec zatížen, ačkoli případný odůvodněný nárok protistrany zpochybnil.

Samotnou důkazní povinnost upravuje občanský soudní řád v § 120, kde stanoví, že *účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.* Soud rozhoduje o tom, jaké návrhy důkazů provede a jaké důkazní prostředky k tomu bude třeba obstarat. Je zřejmé, že provádět nebude zejména ty důkazy, které nesouvisí s předmětem sporu, jsou nezákonné či uplatňované v rozporu s nastalou koncentrací řízení, nejsou schopny prokázat tvrzenou skutečnost, nebo ty, jejichž účelem je pouze prodlužovat řízení a činit obstrukce. Soud o nevyhovění návrhu důkazu rozhoduje usnesením, proti kterému není přípustné odvolání, avšak musí jej řádně odůvodnit.⁵²

Dle výše citovaného ustanovení je rovněž možné, ačkoliv sporné řízení je vystavěno na zásadě kontradiktornosti a procesní iniciativy účastníků sporu, aby soud provedl některý důkaz i bez návrhu účastníka. Důkaz přitom musí být potřebný ke zjištění skutkového stavu a musí vyplývat z obsahu spisu. Není možné, aby soud vedl z vlastní iniciativy vyšetřování, neboť k tomu není z podstaty sporného civilního řízení oprávněn, a proto se jeví tato možnost vhodnou až poté, co byl dán účastníkům prostor k obstarání a navržení důkazů a oni přesto na výzvu soudu nereagovali.⁵³ Soud však zároveň nesmí zůstat nečinný, neboť jeho povinností je ve věci rozhodnout. Situace ohledně prokazování rozhodných skutečností se může zjednodušit, jestliže se na některém z tvrzení soudu předkládaných účastníci shodnou. Tento stav upravuje § 120 odst. 3 OSŘ.

Soud shodná tvrzení při hodnocení skutkového děje vezme za svá a dokazování k nim neprovádí, neboť o nich zjevně není sporu. To neplatí, jestliže se jejich výpovědi podstatně liší a existuje o některé skutkové okolnosti pochybnost. Účastník je v průběhu řízení oprávněn své tvrzení změnit a nemusí trvat na shodě s tvrzením svého oponenta. To vše je ale možné jen do doby účinnosti koncentrace řízení.⁵⁴ Tvrdit a prokazovat totiž nelze donekonečna, jelikož v jednom bodě musí

---

⁵² HROMADA, M. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 613 – 614.

⁵³ *Tamtéž.*

⁵⁴ *Tamtéž.*

skutkové objasňování skončit, aby bylo možno finálně rozhodnout v meritu věci. Prodlužování řízení by pro účastníky znamenalo nejen neúměrně vysoké náklady, ale také neúměrné zahlcení soudu návrhy účastníků, za kterého by bylo obtížné věc rychle a jednoduše, natož pak předvídatelně rozsoudit. Takové důsledky zajisté nejsou cílem soudního řízení. Kromě možnosti odmítat nedůvodné a obstrukční podání slouží soudu k zastavení účastnických návrhů institut koncentrace řízení.

4.4 Koncentrace řízení

Jedná se o určitý, zákonem daný konečný okamžik, do kterého je možné v řízení před soudem uvádět nové skutečnosti a důkazy. Rozlišují se přitom dvě fáze řízení, ve kterých může tento stav nastat.⁵⁵ Předně jde o koncentraci řízení po skončení přípravného jednání dle § 114c odst. 5 OSŘ. *Před skončením přípravného jednání předseda senátu poučí přítomné účastníky o tom, že ke skutečnostem uvedeným a k důkazům označeným po skončení přípravného jednání⁵⁶, může být přihlédnuto jen za podmínek uvedených v § 118b odst. 1.*

V případě, že se nekonalo přípravné jednání, dle § 118b odst. 1 OSŘ *mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností.* Koncentraci v obou případech však lze prolomit ohledně skutečností nebo důkazů, jimiž má být zpochybněna věrohodnost důkazních prostředků, a které nastaly po přípravném, a nebylo-li provedeno, po prvním jednání, nebo které účastník nemohl bez viny včas uvést, jakož i ohledně skutečností nebo důkazů, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění skutečností dle § 118a odst. 1 až 3.

Koncentrace řízení se přitom týká pouze uvádění skutkových okolností a navrhování důkazů, tj. jejich včasného označení, nikoli jejich předložení, a už vůbec ne jejich provádění. Koncentrace se rovněž týká pouze skutečností podstatných pro meritorní rozhodnutí, nikoli skutečností procesních, jako je například zkoumání podmínek řízení apod., které soud zkoumá po celou dobu řízení z úřední

---

⁵⁵ Vyjma koncentrace nastalé podle § 119a OSŘ vyhlášením rozhodnutí ve věci; *pozn. autora.*

⁵⁶ Popřípadě po uplynutí náhradní lhůty k doplnění rozhodných skutečností podle § 114c odst. 4 OSŘ, která nesmí být delší než 30 dnů; *pozn. autora.*

povinnosti.⁵⁷ S ohledem na znění § 118b odst. 1 OSŘ je nutné vymezit, co se míní tzv. *prvním jednáním* ve věci, aby bylo jasné, do jakého okamžiku je možné návrhy činit. Vymezením pojmu se zabýval např. Nejvyšší soud ČR v usnesení ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 122/2014, které reagovalo na dovolání ve věci rozsudku pro zmeškání, jenž byl vydán, aniž se jednalo o první jednání ve věci.

Odvolací soud založil své rozhodnutí na závěru, že jednání, které proběhlo a na které se žalovaná nedostavila, nebylo prvním jednáním ve věci, neboť žalovaná se dostavila již na jednání konané dříve, kde se k předmětu sporu vyjádřila. V tomto následném jednání proto nebylo možné vydat rozsudek pro zmeškání, neboť žalovaná se z jednání omluvila a souhlasila s projednáním věci ve své nepřítomnosti (nejednalo se tedy o obstrukční jednání, kdy účastník se omlouvá z jednání, aniž by zároveň souhlasil s projednáním věci bez své účasti). Odvolací soud se od ustálené rozhodovací praxe neodchýlil, když uzavřel, že první jednání zde bylo již uskutečněno dříve, nebylo předem zrušeno a bylo odročeno až poté, co se k jednání dostavila žalovaná a založila do spisu své vyjádření.⁵⁸

Nejvyšší soud otázku prvního jednání již dříve vymezil tak, že prvním jednáním je třeba rozumět pouze jednání, které skutečně proběhlo, nikoli pokud bylo účastníkům ještě přede dnem jeho konání doručeno vyrozumění, že se nekoná. O první jednání se naopak jedná, jestliže jednání nebylo zrušeno předem, ale bylo odročeno až poté, co se konalo. Na tomto závěru nemůže nic změnit ani skutečnost, že první jednání ve věci bylo odročeno bezprostředně po svém zahájení a že se na něm nejednalo o předmětu sporu.⁵⁹ Dalšími předpoklady pro účinnost koncentrace řízení podle § 118b je povinnost soudu účastníky o těchto účincích řádně poučit, a to jednak v předvolání k prvnímu jednání, jednak před skončením prvního jednání.⁶⁰

Jde o tzv. dvojistou poučovací povinnost, jejíž význam tkví v tom, aby se účastník jednak mohl na první jednání ve věci řádně připravit a doložit soudy všechny potřebné podklady pro rozhodnutí, a aby mu byl okamžik nastalé koncentrace jasný i po skončení tohoto prvního jednání a mohl této okolnosti

---

⁵⁷ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 598 - 599.

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. sp. zn. 30 Cdo 122/2014.

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2003, sp. zn. 29 Odo 166/2002.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. 29 ICdo 176/2017.

přizpůsobit svůj následný postup v řízení.⁶¹ Kromě potřeby poučit účastníky o koncentraci řízení v předvolání a po skončení prvního jednání, jakož i faktického uskutečnění prvního jednání, je podmínkou účinnosti koncentrace také poučení o konkrétním rozvržení břemene tvrdit a prokazovat dle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ.

Jestliže tuto povinnost soud nemohl do skončení prvního jednání naplnit, ke koncentraci nedojde. To však neznamená, že by svou poučovací povinnost nemohl zhojit při dalším jednání a poskytnout účastníkům přiměřenou lhůtu k vyjádření. Tímto postupem dochází ke koncentraci řízení dodatečně.⁶² Je tomu tak nejčastěji v případě nemožnosti provést důkazní prostředek, který byl navržen za účelem unesení důkazního břemene účastníka řízení. Soud tak jednání odročí postupem dle § 119 odst. 1 OSŘ. Tento postup však s sebou nese riziko oddalování koncentrace řízení, které může řízení nepřiměřeně prodloužit. K zamezení průtahů slouží § 114a odst. 1 OSŘ, dle kterého má soud věc zpravidla rozhodnout při jediném jednání.

Tomu však právě s ohledem na různou náročnost dokazování v konkrétních případech není možné dostát. Jedná se tedy spíše o návod soudu, aby si úkony, které v řízení bude provádět, náležitě promyslel a excesům spočívajícím v průtazích mohl předejít. I přesto může dojít k nečekaným událostem, při kterých se soud odročení jednání nevyhne. Může se jednat např. o situaci, kdy se k jednání nedostaví svědek, jehož výpověď je pro zjištění stavu věci významná, ač byl řádně a včas předvolán, anebo při jednání vyjdou najevo dosud neznámé skutečnosti. Je však nepřípustné, aby jednání bylo už nařizováno s vědomím toho, že bude muset být odročeno. Opačně pak není možné, aby si soud v zájmu zachování potřeby rozhodnout věc při jediném jednání činil předem úsudek o hodnocení důkazů, jejichž potřeba provedení teprve vyjde najevo. Takový postup by byl v rozporu se zásadou ústnosti, bezprostřednosti a zejména předvídatelnosti rozhodování.⁶³

Je zřejmé, že podmínkou pro neunesení důkazního břemene v důsledku neplnění povinnosti tvrzení a důkazní, a s tím související legální účinností koncentrace řízení, jakožto institutů významně ovlivňujících rozsah posuzování sporných otázek mezi stranami, jejichž vyřešení je nutné k jasnému rozhodnutí ve

---

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2019, sp. zn. 23 Cdo 833/2019.

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. sp. zn. 29 Cdo 4497/2016.

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2020, sp. zn. 30 Cdo 3639/2019-II.

věci samé, je potřeba splnění povinnosti soudu účastníky řádně a v celém průběhu řízení poučovat. Bez tohoto nedochází k přeměně povinnosti tvrdit a prokazovat v břemeno, jehož neunesení má za následek neúspěch ve sporu jedné ze stran. Není tak ani možné, aby došlo ke koncentraci řízení, jejíž účinky spočívají v ukončení návrhových úkonů účastníků, čímž je možné přistoupit k rozhodnutí ve věci samé.

Podmínka řádného poučení pro použití těchto institutů je dána proto, aby účastníci mohli svou procesní aktivitou nežádoucí důsledky odvrátit a zasadit se o dostatečné objasnění skutkového stavu, a aby o svá práva tvrdit a prokazovat nebyli bezdůvodně připraveni. Předvídatelnost rozhodování se optikou koncentrace řízení projevuje především ve snaze omezit opakující se návrhy účastníků, aby bylo možno v přiměřené době očekávat rozhodnutí ve věci samé. Aby k tomuto kroku však soud mohl přikročit, musí v zájmu předvídatelného postupu účastníky seznámit s nastalou procesní situací a umožnit jim, aby svou procesní roli naplnili. Právě díky poučování dochází k naplnění předvídatelnosti soudního rozhodování.

5. Poučovací povinnost soudu

5.1 Podstata poučovací povinnosti

Poučovací povinnost soudu je jednou ze základních povinností, kterou musí soud vůči účastníkům řízení činit k dosažení předvídatelného rozhodnutí v merituu věci. Aniž by účastníci byli seznámeni s jejich esenciálními právy a povinnostmi v soudním řízení, nebylo by možné, aby výsledek sporu, důležitý pro jejich následné právní postavení, mohli svými procesními úkony dostatečně ovlivnit ve svůj prospěch. Poučovací povinnost má zajistit, aby účastníci jen pro neznalost procesního předpisu neutrpěli újmu zejména v podobě neúspěchu v řízení. Poučení právě v tomto souvisí se zásadou předvídatelnosti. Porušení této povinnosti může pro účastníka v důsledku znamenat i porušení práva na spravedlivý proces.⁶⁴

Poučovací povinnost vychází ze zásady *iura novit curia*. Lze ji členit na poučovací povinnost ryze procesní, a na poučování o hrozícím neúspěchu v řízení podle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ, která může mít výjimečně charakter poučení o hmotném právu, nelze-li předvídatelnost postupu zabezpečit jinak. Procesní

---

⁶⁴ NOVÁ, M. Poučovací povinnost soudu v civilním řízení. Online. Právní prostor. 11. 12. 2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/poucovací-povinnost-soudu-v-civilním-řízení>. [Citováno 2024-02-15].

poučovací povinnost lze dále dělit na obecnou dle § 5 OSŘ a zvláštní, která zahrnuje např. kvalifikovanou výzvu dle §114b o možnosti rozhodnout rozsudkem pro uznání, poučení o formální podstatě koncentrace řízení, o možnosti podat opravný prostředek atd. Smyslem ryze procesní poučovací povinnosti je zabezpečit, aby si účastník včas uvědomil své možnosti a měl příležitost je realizovat. Soud účastníka předem nepoučuje o hypotetických procesních právech, není-li už v době rozhodování jisté, že je poučení potřebné. Poučení tak nelze učinit předem např. předložením výčtu všech možných okolností, které by mohly v řízení nastat.⁶⁵

Účelem poučovací povinnosti je kromě seznámení účastníka s jeho právy a povinnostmi v daném řízení také zamezit překvapivému rozhodnutí, a to zejména co se týče poučovací povinnosti soudu o jeho jiném právním názoru na věc. *Má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností.* Jestliže by soud tuto výzvu dle § 118a odst. 2 OSŘ neučinil, mohlo by být pro účastníka překvapivým zjištěním, že věc posuzuje zcela odlišně od způsobu, který sám účastník zamýšlel. Je nutné mít na paměti, že soud zde nerozhoduje ve veřejném zájmu, nýbrž v zájmu účastníků, kteří před ním stojí.

Soud má rozsoudit spornou otázku, jež dopadá na jejich subjektivní právní pozici, a proto je nutné, aby s konkrétními kroky soudu byli účastníci předem řádně seznámeni. Poučení je přitom třeba účastníku poskytnout nejpozději v době stanovené zákonem. Jestliže doba poučení není výslovně zákonem ustavena, je třeba účastníka poučit o jeho procesních právech, jakmile tato potřeba vyjde během řízení najevo. Povinnost k čistě procesnímu poučení má soud jen v případě účastníka, který není zastoupen advokátem. U advokáta znalost procesních možností zákon dle znění § 118a odst. 4 OSŘ předpokládá. Výjimkou je například povinnost k poučení o hrozícím neúspěchu ve sporu podle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ, kterou musí soud naplnit i ve vztahu ke straně, která je zastoupena advokátem.

Povinnost k procesnímu poučení ve smyslu § 5 OSŘ má soud i tehdy, když účastník procesně jedná ve zjevném omylu, který lze dostatečným poučením odstranit. Předtím, než soud za takových okolností řízení zastaví, musí žalobce na nesrovnalost upozornit a poskytnout mu prostor ke korektnímu označení

---

⁶⁵ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 6.

žalovaného. Teprve po marném uplynutí lhůty může soud řízení zastavit. Není vyloučeno, že vada, která se vyskytne v řízení před soudem prvního stupně, bude následně v řízeních o opravných prostředcích konvalidována. Nedostatek poučení vede k porušení práva účastníka jen v případech, že účastník skutečně měl právo uskutečnit úkon, na nějž byl upozorněn.⁶⁶ Neuvědomuje-li si účastník ani v obecné rovině, že je zatížen povinností tvrdit a prokazovat skutečnosti, které tvrdí, případně skutečnosti, jež jsou mu ku prospěchu, je soud povinen jej o tomto faktu poučit.

Poučení o pravidlech pro rozvržení břemen tvrzení a prokazování je přitom poučením ryze procesní povahy. Může však snadno dojít k situaci, kdy přímo ze zákona nebo z logiky věci dochází k převracení důkazních břemen. K závěru, že důkazní břemeno přechází na protistranu, může soudce dojít i bez výslovné opory v zákoně, buď s ohledem na charakter řízení, nebo vyjde-li během řízení najevo, že po některém z účastníků nelze spravedlivě žádat, aby prokázal konkrétní skutkovou okolnost. I o tomto postoji ohledně rozvržení důkazních břemen, případně o jeho změně, musí soud účastníky poučit.⁶⁷ Nejen, že nesplnění poučovací povinnosti nevyvolá potřebné účinky institutů potřebných pro zrychlení soudního řízení, ale je také vadou řízení, jestliže mohlo mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Nenaplnění řádného poučení může být napadnuté samotným odvolatelem dle § 205 odst. 2 písm. c) OSŘ. Nesplnění poučovací povinnosti přitom smí odvolací soud přezkoumávat i bez návrhu dle § 212a OSŘ. § 205a odst. 1 písm. d) OSŘ pak výslovně zakotvuje, že *skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jsou u odvolání proti rozsudku nebo usnesení ve věci samé odvolacím důvodem jen tehdy, jestliže jimi má být splněna povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti nebo důkazní povinnost, a to za předpokladu, že pro nesplnění některé z uvedených povinností neměl odvolatel ve věci úspěch a že odvolatel nebyl řádně poučen podle § 118a odst. 1 až 3.*

---

⁶⁶ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 6-7.

⁶⁷ *Tamtéž.*

5.2 Forma poučovací povinnosti

Poučení o právech a povinnostech účastníků řízení musí soud provádět tak, aby z něj byli účastníci schopni pochopit, co po nich žádá, přičemž se musí vyjádřit se dostatečně obecně, neboť nesmí svým poučením nahrazovat účastníkovu aktivitu.⁶⁸ Poučení může mít dvě podoby. Jde o formu písemnou a formu ústní. Písemná by přitom ohledem na ústnost soudního jednání měla být užívána jen před nařízením jednání ve věci, neboť až v něm jest těžiště řešení sporu. Písemně, tj. formou usnesení, lze účastníky poučovat např. o právu vyjádřit se k soudním osobám z hlediska jejich (ne)podjatosti podle § 15a OSŘ, nebo o povinnosti opravit či doplnit podání dle § 43 OSŘ.

Ústní poučení je možno učinit v samotném jednání před soudem, kdy půjde typicky o poučení dle § 118a OSŘ, pokud se v průběhu jednání ukáže, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně. Také pokud má předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru, nebo když zjistí, že účastník dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech sporných tvrzení. Touto formou dochází též k poučení o účincích koncentrace řízení dle §118b OSŘ. Způsob, kterým došlo k poučení účastníka je nutné uvést v protokolu o jednání. Zatímco poučení o koncentraci může být zaprotokolováno odkazem na zákon, není tomu tak při poučení dle § 118a odst. 1–3 OSŘ. To je nutné zaprotokolovat doslovně.

V opačném případě by mohlo dojít k pochybnostem o řádném provedení poučení, což může být důvodem pro závěr, že nebyly splněny podmínky koncentrace řízení. § 118a OSŘ výslovně požaduje provedení poučení při jednání. Smyslem tohoto poučení je, aby účastníkovi nebyla zamítnuta žaloba proto, že neunesl břemeno tvrzení či důkazní, aniž byl poučen, že takové břemeno má. Zákon předpokládá, že poučení bude uvedeno v protokolu o jednání, který nesmí vzbuzovat pochybnosti, že se účastníkovi poučení dostalo, ač poté zůstal nečinný. Jestliže k poučení nedojde, a přesto bude rozhodnuto v neprospěch účastníka pro neunesení důkazního břemene, spatřuje v tomto Ústavní soud porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces.⁶⁹

---

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3398/2011.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 212/06.

Způsob provedení poučení tedy není otázkou volného uvážení, neboť je třeba dbát zásady ústnosti, kdy o materiálních otázkách vedení řízení je nutné poučovat účastníky ústní formou. Poučení soud musí též řádně uvést v protokolu, aby bylo zřejmé, že se účastníkům dostatečného poučení dostalo. Poučování dále musí směřovat vůči oběma stranám sporu stejnou měrou, aby některý z účastníků nebyl poučen více či méně. Je třeba si uvědomit, že poučovací povinnost není prostředkem, který má účastníkovi zajistit úspěšnost ve sporu, ale zajišťuje, aby účastníci byli informováni, jakých práv mohou využít a jaké povinnosti jsou jim v souvislosti s jejich účastí v civilním řízení uloženy.⁷⁰

5.3 Poučovací povinnost a rovnost účastníků řízení

Povinnost k poučení se může odvíjet od charakteru předmětu sporu a od míry procesní ochrany, kterou soud má některému z účastníků s ohledem na jeho slabší postavení poskytnout. Je porušením principu rovnosti zbraní, jestliže soud sice nejedná v rozporu s jednotlivými procesními ustanoveními, ale nenaplnuje svoji poučovací povinnost vůči účastníkům téhož řízení ve stejné kvalitě.⁷¹ Aby docházelo k uplatňování pravomoci soudu vůči každému z účastníků řízení rovnou měrou, kdy žádný z nich nebude zvýhodňován či znevýhodňován, je nutno mít na paměti z čl. 37 odst. 3 LZPS vyvěrající zásadu rovnosti účastníků řízení. Ta vyjadřuje, že soud má povinnost přistupovat k účastníkům řízení stejně a poskytovat jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv.

Procesní postavení účastníků rovněž nesmí být dáno jejich příslušností k národu, rase, pohlaví, etniku či jejich sociálním původem. Zásada rovnosti se promítá do procesního postavení a postupu účastníků řízení a nemůže předurčovat rozhodnutí ve sporu. Výsledek soudního řízení proto sám o sobě neporušuje rovnost účastníků před soudem.⁷² K prosazení rovnosti samotnými účastníky slouží mnohá procesní práva, kterými je právo být slyšen, právo na použití mateřského jazyka při

---

⁷⁰ NOVÁ, M. *Poučovací povinnost soudu v civilním řízení*. Online. Právní prostor. 11. 12. 2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/poucovací-povinnost-soudu-v-civilnim-řízení>. [Citováno 2024-02-15].

⁷¹ SVOBODA, K. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 7-9.

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2002, sp. zn. IV. ÚS 140/02.

soudním jednání a ustanovení tlumočnicka⁷³ či právo na právní pomoc před soudem. Speciálním aspektem zásady rovnosti je zásada předvídatelnosti postupu soudu, která ukládá soudu zpřístupnit účastníkům hmotněprávní kvalifikaci věci, především pokud je zřejmé, že právní kvalifikace věci účastníkem je mylná. Soudece přitom nepoučuje o hmotném právu, ale zůstává v rovině poučení procesního.⁷⁴

Otázkou poučovací povinnosti soudů ohledně odlišného právního posouzení věci se zabýval také Nejvyšší soud, který deklaroval, že: „*Potřeba poučení podle § 118a odst. 2 OSŘ nastane tehdy, jestliže se ukáže, že věc je možné posoudit jinak než podle účastníkem předestírané právní kvalifikace a že z tohoto jiného možného právního posouzení věci vyplývají jiné rozhodné skutečnosti, které účastník dosud netvrdil. Uvedený postup vychází ze zásady předvídatelnosti rozhodnutí soudu.*“⁷⁵ Jestliže by účastník nebyl řádně poučen o možnosti jiné právní kvalifikace věci, nebyla by v zájmu zachování rovnosti účastníků dána nejen možnost žalobce navrhnout k prosazení svého nároku jiné skutečnosti a důkazy, ale ani možnost žalovaného přizpůsobit těmto změnám svou obranu.

Je však třeba dbát při tomto poučování zvýšené opatrnosti, aby nedošlo k přesahu poučení procesní povahy, byť s aspekty hmotného práva, do poučování o právu hmotném jako takovém, jestliže účastník nevyličil veškeré rozhodné skutečnosti proto, že se mýlí v hmotněprávním náhledu na věc. Takové poučení by vybočovalo z mezí procesních pravidel sporu, oslabovalo by úlohu soudu jako nestranného orgánu, a zakládalo tak nerovnost mezi účastníky občanského soudního řízení.⁷⁶ Nalézt tak rovnováhu mezi dostatečným naplněním poučovací povinnosti soudu a zachováním zásady rovnosti účastníků může být ve specifických případech velmi obtížné.

Je nutné, aby soud rozlišoval, kdy účastníky poučuje o právech procesních, a kdy se již ocitá na poli poučování o právu hmotném, když soud stojí v řízení pomyslně „*nad stranami*“ a není oprávněn nutit účastníkům svou vůli v otázkách,

---

⁷³ Nevztahuje se na písemný styk se soudem, viz stanovisko Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. Pl. ÚS.-st. 20/05; *pozn. autora*.

⁷⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vydání. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk. 2016. s. 58 - 60.

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2003, sp. zn. 26 Cdo 1829/2002.

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4581/2009.

náležících do jejich výlučné dispoziční sféry. V situaci, kdy by soud takto jednal za účastníky v hmotněprávních úkonech, stával by se nechtěnou další stranou sporu. Hranice mezi poučováním o procesním a hmotném právu může být leckdy velmi tenká, a proto je třeba mít se na pozoru, kdy soud splňuje svou zákonem danou povinnost a kdy z ní již vybočuje a intervenuje tak do povinností a úloh samotných účastníků řízení.

5.4 Poučování o hmotném právu

Obecně je z § 5 OSŘ dáno, že soudy nejsou oprávněny poskytovat účastníkům jiné poučení, než o procesních právech a povinnostech. Nemůže tak dojít k poučování o hmotném právu, tedy ani o tom, čeho by se měli u soudu domáhat. Postup podle ustanovení § 118a OSŘ je na místě pouze jestliže účastníky uvedená tvrzení a navržené důkazy nepostačují k objasnění skutkového stavu věci.⁷⁷ Přitom lze účastníky o jejich povinnosti tvrdit a prokazovat poučovat pouze takovým způsobem, aby nebyla narušena rovnost jejich vzájemného postavení. Zákaz poučování o hmotném právu má tedy svůj původ jednak v zásadě rovnosti účastníků řízení a jednak v nestrannosti soudu. Jak však bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, poučení *s povahou hmotného práva* není vyloučeno, jestliže předvídatelnost řízení nelze zabezpečit jinak.

Ačkoliv § 5 OSŘ omezuje poučovací povinnost toliko vzhledem k procesním právům účastníků, v odborné veřejnosti existují na tuto problematiku i širší náhledy, neboť uplatňování procesních povinností je nutně spojeno s hmotněprávními nároky. Na to upozorňoval např. prof. JUDr. Josef Macur, dle kterého je nutné poučovat též o těch právech a povinnostech, které se vztahují k danému sporu, neboť hmotná práva od těch procesních nelze oddělovat. Civilní proces by dle jeho názoru ztratil svůj smysl a účel, kdyby jeho účelem nebylo chránit subjektivní soukromá práva, a naopak hmotné právo by nemohlo existovat bez ochrany práv z něj plynoucích, kterou mají civilní soudy poskytovat. Přitom je však stále nutné dbát zásady rovnosti účastníků řízení a nestrannosti soudce.⁷⁸

---

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3820/2009.

⁷⁸ KOUDELKOVÁ, H. *Poučovací povinnost soudu v civilním soudním řízení*. Olomouc. 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Jana Křiváčková. s. 14.

Problematiku obsahu poučení při zachování výše zmíněných zásad řešil i Ústavní soud vzhledem k povinnosti soudu vyzvat účastníka k opravě svého podání dle § 43 odst. 1 OSŘ, nemá-li potřebné náležitosti. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 22/03, 6. 4. 2004 judikoval, že poučovací povinnost nelze rozšiřovat tak, aby překračovala rámec poučení procesního a zasahovala do hmotného práva. Takovým hmotněprávním poučením by například bylo poučení o tom, kdo je v daném případě osobou, kterou chtěl žalobce skutečně žalovat. Z rámce procesního poučení by nevybočilo, pokud by soudy vyzvaly žalobce, aby odstranil vadu podání spočívající v nesprávném označení účastníka řízení na straně žalovaného, ovšem bez uvedení, jak by mělo toto označení znít konkrétně.⁷⁹ Ačkoliv má poučovací povinnost přesah do otázek hmotného práva, není možné, aby o nich soud poučoval *in concreto*.

§ 79 odst. 1 OSŘ vymezuje potřebné náležitosti žaloby. Z té musí být zřejmé, čeho se navrhovatel domáhá. Žalobce je za tím účelem povinen formulovat žalobu tak, aby z ní jeho nárok jasně plynul. To neznamená, že žalobce je povinen učinit soudu výslovný návrh na znění výroku rozsudku. Je však třeba, aby požadavek bylo možno bez jakýchkoli pochybností z textu žaloby dovést. Zvolil-li žalobce nesprávný způsob ochrany svého práva, např. že podal určovací žalobu namísto žaloby na vydání věci, nejde o vadu žaloby a není namístě vyzývat žalobce k odstranění vad dle § 43 OSŘ. Soud žalobu za takové situace zamítne, neboť není z procesního hlediska vadná, což vyplývá i ze skutečnosti, že ji v takovém případě nelze odmítnout dle § 43 odst. 2 OSŘ, ale je třeba ji zamítnout. Poučení o úpravě znění žalobního petitu je totiž již otázkou hmotněprávní a soud o tomto není oprávněn účastníky řízení poučovat, neboť by překročil svou pravomoc.⁸⁰

Je zjevné, že někdy vznikají pochybnosti o rozsahu poučovací povinnosti tam, kde má procesní právo i hmotněprávní aspekt. Do uvedené skupiny spadají případy, kdy nedostatky vedoucí k zamítnutí žaloby, lze odstranit procesními úkony, avšak nutnost jejich provedení nevyplývá z procesních předpisů, ale z hmotného práva. Tak je tomu i v případě výše zmíněného vadného petitu. V žalobním návrhu je vyjádřen názor, jaký si žalobce vytvořil o svém (hmotně)právním postavení v souvislosti s právní normou, jež daný právní vztah upravuje. Závěr o tom, zda soud může návrhu vyhovět či ne, není výsledkem

---

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 22/03.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2925/2005.

aplikace procesních předpisů. Většina ustanovení hmotného práva má sice důsledky i v oblasti procesní a hmotné právo by bylo zbytečné, pokud by se nemohlo v procesu uplatnit, avšak poučení o něm, ač má důsledky v oblasti procesní, je stále poučením o hmotném právu a takové poučení ustanovení § 5 OSŘ nepřipouští.⁸¹

Soud má pouze povinnost poskytovat poučení v takovém rozsahu, aby si účastníci mohli uvědomit, jaká podání či jaké úkony vůči němu učinit. Není jeho úkolem nahrazovat úkony účastníků nebo jejich projevy vůle.⁸² Z výše uvedeného lze shrnout, že ačkoliv se určité otázky procesního práva mísí s otázkami práva hmotného, jelikož jedno bez druhého by logicky nemohlo existovat, je třeba, aby soud pečlivě formuloval svá poučení směrem k účastníkům a nečinil potřebné návrhy a sdělení za ně samotné. Úloha soudu je v civilním řízení zcela jasná, má být nad stranami sporu a do jejich hmotněprávních nároků nijak nezasahovat. Je jeho úkolem, aby v rámci řízení poskytl účastníkům potřebná poučení k zajištění předvídatelného rozhodování, ale nikoliv, aby nahrazoval jejich procesní iniciativu.

Judikatura je v těchto otázkách jasná a konzistentní. K nadměrné aktivitě soudu v aplikaci jeho poučovací povinnosti, kterou zasahuje do otázek hmotného práva, se srozumitelně vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 13.04.2011, sp. zn. 28 Cdo 1253/2009, v němž uzavřel, že: *„Poučení účastníků soudem o tom, na základě jakých skutkových tvrzení a při formulaci jakého žalobního návrhu by bylo možné žalobě vyhovět, není poučením o procesních právech a povinnostech, nýbrž nepřipustným návodem k vyličení konkrétních skutkových okolností a úpravě petitu tak, aby žalobce dosáhl žádaného procesního výsledku sporu, který porušuje zásadu rovnosti účastníků soudního řízení a právo na spravedlivý proces.“*⁸³

Stejně jako nedostatečné poučení, může mít i nadměrné poučení za důsledek nesprávné rozhodnutí ve věci. Kdyby se účastníkovi poskytlo poučení toliko v nutném rozsahu bez překročení jeho mezí, nelze vyloučit, že by sám v rámci své procesní aktivity daná tvrzení či důkazy nedoplnil a neunesl by tak břemeno tvrzení či důkazní, což by nutně muselo jít pouze k jeho tíži, nikoli k tíži druhé strany sporu.

---

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 621/06.

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 1997, sp. zn. I. ÚS 63/963.

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. 28 Cdo 1253/2009.

Jestliže však již k excesivnímu poučení dojde, jeho náprava je v podstatě nereálná, neboť účastníku se již takového hmotněprávního poučení dostalo a tím způsobenou újmu na procesních právech jeho oponenta nelze odstranit zrušením rozhodnutí. Za této situace by bylo možné uvažovat o uplatnění náhrady škody vůči státu, neboť sám Nejvyšší soud obecně připouští, že nesprávné poučení účastníka představuje nesprávný úřední postup.⁸⁴

Pokud soud přes veškerá úskalí splní svou poučovací povinnost, je nasnadě přikročit k rozhodování na základě skutkového stavu věci. Byl-li skutkový stav dostatečně zjištěn a tvrzení účastníků náležitě prokázána, přičemž došlo ke koncentraci řízení, leží na bedrech soudu závěrečná povinnost vydat rozhodnutí ve věci samé. Dle § 153 odst. 1 OSŘ *soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci*. Za nepřipustné je přitom třeba považovat vyhýbání se povinnosti soudu řádně a přezkoumatelně vyložit zjištěný stav věci, včetně postupů a úvah k němu vedoucích a podložit jej konkrétním zdrojem procesního poznání, tj. výsledky dokazování, nespornými skutečnostmi, ale i procesním chováním účastníků, jež jsou hodnoceny ve svém souhrnu v rámci volného hodnocení důkazů.

Toliko dostatečně skutkově podložený rozsudek totiž může obstát z hlediska práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS.⁸⁵ Stav zjištěného skutkového děje by přitom neměl zůstat tajemstvím soudu, ale měl by být průběžně sdělován účastníkům, a to především ohledně přesvědčení soudu o tom, jaké skutečnosti má či nemá za prokázané či jaký je jeho právní náhled na řešenou materii. Absence této interakce by pro účastníky totiž v krajním případě mohlo znamenat zcela překvapivé rozhodnutí. Soud musí subsumovat zjištěný skutkový stav pod přílehlající právní normu a na základě všech zjištěných okolností vydat potřebné rozhodnutí, které je třeba opatřit přesvědčivým a logickým odůvodněním.⁸⁶

---

⁸⁴ SLEZÁKOVÁ, M. *Nadměrné poučení účastníka řízení ze strany soudu*. Online. epravo.cz. 14. 12. 2021. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nadmerne-pouceni-ucastnika-rizeni-ze-strany-soudu-113925.html>. [Citováno 2024-02-15].

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3782/11.

⁸⁶ HRNČIŘÍK V. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 726 - 729.

6. Význam odůvodnění rozhodnutí pro předvídatelnost

6.1 Podstata a náležitosti řádného odůvodnění

Soud, přistoupí-li k rozhodnutí věci samé, musí vysvětlit své postupy s ohledem na zájmy účastníků řízení dostatečně předvídatelně, neboť je jeho povinností účastníkům k vyřešení sporu náležitě dopomoci. Aby bylo všem zřejmé, proč soud ve věci rozhodl daným způsobem, je nutné, aby svůj rozsudek odůvodnil. Odůvodnění je dle OSŘ, § 156 odst. 1, podstatnou náležitostí rozhodnutí ve věci samé. *Rozsudek vyhlašuje vždy veřejně; vyhlašuje jej předseda senátu jménem republiky. Uvede přitom výrok rozsudku spolu s odůvodněním a poučením o odvolání a o možnosti výkonu rozhodnutí.* Dle § 157 odst. 1 OSŘ se v písemném vyhotovení rozsudku uvede mimo jiné náležitosti též odůvodnění. V odst. 2. tohoto ustanovení pak zákon stanovuje náležitosti odůvodnění samotného.

§ 165 OSŘ uvádí, že *pokud odůvodnění rozsudku nemá podklad ve zjištění skutkového stavu, může účastník před tím, než rozsudek nabude právní moci, navrhnout, aby odůvodnění bylo opraveno. Nevyhoví-li soud prvního stupně návrhu, předloží věc odvolacímu soudu, který o opravě rozhodne.* Mezi náležitosti řádného odůvodnění dle § 157 odst. 2 OSŘ patří uvedení, čeho se žalobce domáhal, za jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný, které skutečnosti má soud prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce. Přitom není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé. Odůvodnění uvedené v písemném vyhotovení rozsudku musí být v souladu s vyhlášeným odůvodněním.

Ačkoliv se plnění těchto náležitostí jeví jako samozřejmé, v praxi bývá často situace opačná, a tak je Ústavní soud nucen nespočet rozhodnutí rušit pro jejich nepřezkoumatelnost právě z důvodu chybějícího, nedostatečného nebo jinak nevyhovujícího odůvodnění.⁸⁷ Podle Ústavního soudu musí soud v odůvodnění rozhodnutí řádně a logicky argumentovat na základě jakých úvah k rozhodnutí došel. Soud musí předeštit své myšlenkové konstrukce, odůvodnění musí být

---

⁸⁷ KOUBEK, J. *Odůvodnění rozhodnutí z pohledu judikatury Ústavního soudu.* Online. epravo.cz. 12. 4. 2018 Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/oduvodneni-rozhodnuti-z-pohledu-judikatury-ustavniho-soudu-107393.html>. [Citováno 2024-02-15].

racionální a soud se nesmí omezit pouze na odkaz na příslušné zákonné ustanovení či spisovou značku jiného soudního rozhodnutí. Zejména nevyplývá-li právní řešení bez dalšího ze zákonného textu, musí soud své právní úvahy v odůvodnění pečlivě vysvětlit.⁸⁸ Zákon přináší výjimku z odůvodnění v případě některých usnesení, a to v § 169 odst. 2 OSŘ.

Jde o usnesení, kterými se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval, nebo usnesení, týkající se vedení řízení, anebo usnesení dle § 104a OSŘ. Dle judikatury Ústavního soudu je ustanovení § 169 odst. 2 OSŘ výjimkou, kterou je třeba interpretovat restriktivně, neboť obecně tato usnesení sice nemusí být ze zákona odůvodňována, okolnosti konkrétního případu si však mohou žádat, aby soud i takové usnesení odůvodnil. Ačkoli v § 169 odst. 2 OSŘ zakotvená možnost neodůvodňovat usnesení o věcné příslušnosti dle § 104a OSŘ není sama o sobě protiústavní, je třeba zvláště dbát na její ústavně konformní výklad, tj. zde výklad restriktivní, podle něhož tato usnesení musí být odůvodněna mimo jiné v případech, kdy se rozhodující soud odchyluje od odůvodněného závěru některého z účastníků řízení stran věcné příslušnosti soudu v dané věci.⁸⁹

Restriktivní výklad ustanovení § 104a OSŘ je nutný s ohledem na význam řádného odůvodnění soudního rozhodnutí jakožto jedné z klíčových složek práva na spravedlivý proces. Fakt, že toto usnesení nemusí být v obecné rovině vždy odůvodněno, ještě neznamená, že konkrétní okolnosti případu si nebudou žádat, aby soud své rozhodnutí odůvodnil. Pod tyto okolnosti konkrétního případu lze podřadit i situaci, kdy účastníci ve svých vyjádřeních k věcné příslušnosti zaujmou vlastní stanovisko, odlišné od názoru soudu. V takovém případě lze legitimně požadovat, aby se v odůvodnění i takového usnesení s argumentací účastníků soud vypořádal a vyložil důvody svého rozhodnutí.⁹⁰

6.2 Odůvodnění rozhodnutí ve světle předvídatelného rozhodování

Při povinnosti odůvodňovat své závěry, je nutné, aby se soud vypořádal s námitkami účastníků vznášenými v průběhu celého řízení, jinak by mohlo dojít k nepřezkoumatelnosti finálního rozhodnutí, jež zakládá jeho protiústavnost. Nejde

---

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 3161/13.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2010, sp. zn. I. ÚS 904/08.

o to, aby se soud vypořádával s každou jednotlivou námitkou, natož pak s těmi, které jsou zjevně bezpředmětné, nýbrž odůvodnění by se vždy mělo vztahovat k námitkám majícím možnost ovlivnit řešení sporné otázky ve věci samé. Se závažnými námitkami účastníků řízení, které jsou zásadní pro samotné rozhodnutí, je soud povinen v odůvodnění reflektovat, a to maximálně transparentním a logickým způsobem, ze kterého bude „*myšlenková operace*“ soudu zřejmá.⁹¹ Účastník přitom své námitky a návrhy může opírat o rozhodování soudů v obdobných případech, kdy takovou argumentaci sám Ústavní soud považuje za prostředek, jehož uplatnění má váhu ovlivnit výsledek v dané věci.

Soud přitom takovým rozhodnutím vázán není, avšak je to právě tento se o argument, který může být ve sporu stěžejní, a proto by mu soud ve svém odůvodnění měl věnovat náležitou pozornost. Jde rovněž o to, aby soud postupoval konzistentně a předvídatelně v souladu s ustálenou rozhodovací praxí a judikaturní závěry bezdůvodně neměnil. Odchylení se od ustálené rozhodovací praxe má být pouze výjimečné, což Ústavní soud dovozuje z ústavního principu rovnosti a právní jistoty, ze kterých plyne požadavek na shodný výklad zákona ve srovnatelných případech, tedy princip předvídatelnosti rozhodování ve smyslu legitimního očekávání účastníků, že státní orgány budou ve skutkově a právně srovnatelných případech rozhodovat v celkovém vyznění stejně.⁹²

Předchozí judikaturní řešení má za účel vést soudy ve skutkově podobných situacích ke stejným výsledkům, a pokud tomu tak není, musí soudy velmi přesvědčivě vysvětlit, v čem jsou řešené situace skutkově odlišné. Jiný postup porušuje právo účastníka řízení na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.⁹³ Ústavní soud v tomto kontextu připomíná, že z principů právní jistoty a ochrany oprávněné důvěry v právo vyplývá právě potřeba náležitého odůvodnění případné odchylky od dosavadního řešení právního problému. Nejde tak o potřebu kategorické neměnnosti výkladu či aplikace práva, nýbrž o požadavek, aby změna interpretace či aplikace práva byla s ohledem na

---

⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 1. 2008, sp. zn. I. ÚS 2568/07.

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1966/18.

⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. I. ÚS 3755/17.

konkrétní okolnosti předvídatelná, nebo aby tato změna byla alespoň transparentně odůvodněna a opírala se o akceptovatelné racionální a objektivní důvody.⁹⁴

Odůvodnění je nutnou náležitostí též při rozhodování o jednotlivých důkazních návrzích stran v rámci uplatňování zásady volného hodnocení důkazů. Z této zásady není možné vyvozovat, že by zákonodárce umožnil soudům zcela bezdůvodně opomíjet důkazy, které by dokonce mohly být stěžejní pro rozhodnutí ve věci samé. Pak by zcela určitě došlo k narušení principu právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování, jestliže by osoba, domáhající se svého práva u soudu, nemohla vůbec předpokládat, jak soud s jejími důkazy naloží. Proto, aby bylo možné i v tomto ohledu dostát předvídatelnosti soudního postupu, je nutné, aby důkazy, které nejsou k dané věci relevantní, a které soud shledá nepotřebnými, vyloučil za současného řádného odůvodnění. Takzvané *opomenuté důkazy*, tj. důkazy, o nichž nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud při postupu podle § 132 OSŘ nezabýval, proto téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, ale současně též jeho protiústavnost.⁹⁵

K nepřezkoumatelnosti rozhodnutí vede také extrémní rozpor právních závěrů se skutkovými zjištěními soudu, na což upozornil Ústavní soud. Nepřezkoumatelným je takové rozhodnutí, jehož odůvodnění postrádá skutková zjištění učiněná s odkazem na příslušné důkazy, a jestliže ze závěrů soudu ohledně různých sporných položek není patrné, z jakých důkazů vycházel a jakými úvahami se řídil při jejich hodnocení. Překvapivým je takové rozhodnutí odvolacího soudu, jež nebylo možno na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně vůbec předvídat, čímž došlo k procesní situaci, kdy byla účastníku řízení odňata reálná a efektivní možnost právně i skutkově argumentovat.⁹⁶

V souvislosti se závěry, které si soud činí na základě zjištěného skutkového stavu, nesmí tyto zůstat účastníkům utajeny až do končeného rozhodnutí ve věci. Soudem učiněné závěry, na nichž je založeno rozhodnutí, nesmí být poprvé zmíněny teprve v odůvodnění rozhodnutí, neboť by byly zcela nepředvídatelné. Soudy nesmí založit své rozhodnutí na skutkových zjištěních a právním posouzení,

---

⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 387/18.

⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. III. ÚS 61/94.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2016, sp. zn. II. ÚS 312/15.

k nimž se strany během řízení nemohly vyjádřit, a které znamenají zásadní obrat v soudním postupu.⁹⁷ Předvídatelnost rozhodování spočívající v jednání, které není překvapivé, je tak dle názoru Ústavního soudu imanentní součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 36 LZPS, neboť pouze zřejmé a srozumitelné postupy soudů mohou vést ke spravedlivému rozhodnutí. Jen takové počinání totiž respektuje právní jistotu a nelze opomíjet, že toliko jeho důsledné dodržování se výrazně pozitivně projevuje i v nazírání společnosti na význam a roli práva.⁹⁸

Z výše uvedeného vyplývá, proč požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí obecných soudů patří mezi základní náležitosti předvídatelného rozhodování. Přesto je běžnou praxí, že soudy svá rozhodnutí náležitě neodůvodňují, a zatěžují tak řízení vážnou procesní vadou, což je důvodem pro napadení rozhodnutí opravným prostředkem.⁹⁹ Účelem odůvodnění je zaručení transparentnosti a kontrolovatelnosti rozhodování soudů, vyloučení libovůle a samozřejmě též zajištění legitimacy soudního rozhodnutí zejména v očích účastníků soudního řízení, neboť ti mají legitimní očekávání v jasnost a předvídatelnost postupů soudu, který o sporu, jenž se jich osobně dotýká, rozhoduje.

Přitom jak Ústavní soud, tak Evropský soud pro lidská práva ve své praxi připouštějí, že požadavky na odůvodnění se mohou lišit v závislosti na povaze rozhodnutí, přičemž jsou z povinnosti odůvodnění, a to nutno podotknout za zachování jejich restriktivního užití, přípustné i určité výjimky z tohoto pravidla.¹⁰⁰ Odůvodnění rozhodnutí má pak také význam v tom, že jde o určitý podklad pro rozhodování soudu vyšší instance na základě opravného prostředku podaného některým z účastníků řízení. Má tak povahu určitého „*poznávacího pramene*“ z hlediska přezkumu otázek, v jejichž řešení soud nižší instance pochybil.

---

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1247/20.

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 12. 2011, sp. zn. IV. ÚS 1391/09.

⁹⁹ KOUBEK, J. *Odůvodnění rozhodnutí z pohledu judikatury Ústavního soudu*. Online. epravo.cz. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/oduvodneni-rozhodnuti-z-pohledu-judikatury-ustavniho-soudu-107393.html>. [Citováno 2024-02-15].

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 346/09.

7. Náprava rozhodnutí a význam judikatury

7.1 Předvídatelnost v rozhodování o opravných prostředcích

Jelikož rozhodnutí soudu mohou být stižena vadami, je nutné umožnit účastníkům řízení napadnout takto vadné rozhodnutí opravnými prostředky a vyvolat nové projednání věci za účelem vydání správného rozhodnutí, čímž bude v úplnosti zaručena realizace jejich práva na spravedlivý proces. Základním důvodem zřízení institutu opravných prostředků je snaha státu zlepšovat poskytování individuální spravedlnosti v podobě nalézání co nejpřílehavějších soudních rozhodnutí, ale též snaha o institucionální zajištění jednoty výkladu a aplikace práva skrze sjednocování judikatury, která má snižovat riziko překvapivosti soudních rozhodnutí.¹⁰¹ Opravné prostředky poskytuje občanský soudní řád v § 202 a násl.

Jsou jimi řádné opravné prostředky, tj. odvolání a mimořádné opravné prostředky, představované žalobou na obnovu řízení dle § 228 OSŘ, žalobou pro zmatečnost dle § 229 OSŘ a dovoláním dle § 236 OSŘ. Nejčastěji uplatňovaným opravným prostředkem je přitom odvolání. Účastník může napadnout rozhodnutí okresního soudu nebo rozhodnutí krajského soudu vydané v řízení v prvním stupni odvoláním, pokud to zákon nevyklučuje. Prvoinstanční rozhodnutí může odvolací soud potvrdit, zrušit anebo změnit. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 21. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11 poukázal na nutnost, aby možnost užití opravných prostředků účastníky řízení rovněž dostála požadavku předvídatelnosti a aby pravidla pro uplatnění opravných prostředků byla pro účastníky řízení dostatečně určitá.¹⁰²

V rámci odvolacího řízení platí obdobná pravidla a principy řízení pro postup soudů jako v případě řízení v prvním stupni. Ústavní soud proto dovedl, že i v případě řízení odvolacího vede k porušení práva na spravedlivý proces situace, kdy odvolací soud rozhodnutí prvostupňového soudu **změní**, a přitom neseznámí účastníky se svým právním názorem odlišným od názoru účastníků. To platí i v případě, kdy odvolací soud založí svůj rozsudek na zcela odlišném právním

---

¹⁰¹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vydání. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk. 2016. s. 335.

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11.

názoru od toho, který na věc aplikoval soud prvního stupně.¹⁰³ Jestliže je rozhodnutí soudu v první instanci správné, ačkoli je postaveno na nesprávném právním názoru, přesto je odvolací soud povinen takové rozhodnutí **potvrdit**.

Vzhledem k tomu, že rozhodnutí odvolacího soudu musí být předvídatelné a nesmí být překvapivé, je odvolací soud v takovém případě povinen účastníky řízení se svým odlišným právním názorem seznámit a dát jim prostor k vyjádření případně k navržení nových důkazů. Tento postup je vhodnější než kasace napadeného rozhodnutí, neboť šetří účastníkům řízení čas a náklady, a přesto současně zachovává jejich procesní práva.¹⁰⁴ Pokud dojde ke **zrušení** neboli kasaci napadeného rozhodnutí, je právním názorem odvolacího soudu, v zájmu jednotného a předvídatelného rozhodování, dle § 226 odst. 1 OSŘ soud první instance v následném rozhodování vázán.

Silným argumentem podporujícím legální úpravu, tj. závaznost rozhodnutí odvolacího soudu pro následné opětovné rozhodnutí soudu prvoinstančního v téže věci, je zásada rychlosti a hospodárnosti řízení. Jestliže odvolací soud zruší rozhodnutí soudu prvního stupně dle § 219a OSŘ a vrátí mu věc k dalšímu řízení – a analogicky též tehdy, přikáže-li věc podle § 221 odst. 2 OSŘ jinému soudu prvního stupně, kterému je nadřízen – musí být zajištěno, aby se právní názor, pro který bylo rozhodnutí soudu prvního stupně zrušeno, v dalším řízení prosadil, aby nedocházelo následně k tzv. justičnímu ping pongu, kdy by nové rozhodnutí soudu prvního stupně bylo opětovně zrušováno z téhož důvodu jako dřívější rozhodnutí a vznikaly tak v řízení zbytečné průtahy a náklady.¹⁰⁵

Dalším argumentem pro podporu zákonného zakotvení institutu závaznosti právního názoru nejbližše instančně nadřízeného soudu je skutečnost, že např. soud krajský rozhoduje přímo v téže věci, ve které rozhodoval soud okresní. Závaznost rozhodnutí zde hraje roli sjednotitele aplikace práva v téže věci. Povinností odvolacího soudu ve smyslu § 226 odst. 1 OSŘ je, aby v odůvodnění svého zrušujícího usnesení seznatelně uvedl, z jakého právního názoru vycházel. Z tohoto právního názoru musí být soudu prvního stupně (a také účastníkům) zřejmé, v čem

---

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. I. ÚS 3844/12.

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 777/07.

¹⁰⁵ ŠEBEK, R. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 999-1000.

spočívá naplnění zrušovacích důvodů podle § 219a OSŘ, zejména v čem spočívají nedostatky dokazování, skutkových zjištění a skutkových závěrů, pochybení při vedení řízení (procesní vady) nebo proč bylo právní posouzení věci chybné.

Soud prvního stupně je vázán jen takovým právním názorem, který byl skutečným základem zrušovacího usnesení odvolacího soudu. Odvolací soud tak soudu prvního stupně v odůvodnění svého zrušovacího usnesení uvede instruktivním způsobem, proč dospěl k určitým závěrům, v čem spočívala pochybení soudu prvního stupně a jaké důsledky z toho pro soud prvního stupně vyplývají. Udělí konkrétní pokyny, jak dále ve věci postupovat z hlediska procesního postupu i správné interpretace a aplikace hmotného práva na danou věc. Soud prvního stupně je proto vázán právním názorem odvolacího soudu jak při posuzování otázek hmotného práva, tak při aplikaci procesních předpisů, a to včetně pokynů, jak má být dále postupováno po procesní stránce.¹⁰⁶

V řízení, které následuje po zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně, se může uvedený skutkový stav věci v různých směrech změnit. Vázanost soudu prvního stupně právním názorem odvolacího soudu proto platí jen tehdy, jestliže se po zrušení napadeného rozhodnutí soudu prvního stupně nezmění skutkový základ věci natolik, že je vyloučena aplikace právního názoru odvolacího soudu na nová skutková zjištění a na nový skutkový závěr o věci. Odchýlit se od závazného právního názoru odvolacího soudu může soud prvního stupně také tehdy, jestliže v mezidobí do jeho nového rozhodnutí o věci dojde ke změně relevantní judikatury vyšších soudů řešící příslušnou rozhodnou otázku, jíž se právní názor odvolacího soudu týkal, a současně jde o judikaturu ustálenou.¹⁰⁷

Platí, že odvolací soud v případném novém odvolacím řízení o téže věci není svým vlastním právním názorem uděleným soudu prvního stupně ve zrušovacím rozhodnutí vázán; může se od něj odchýlit, ač nedošlo ke změně skutkového stavu, z něhož vycházel. Odvolací soud má tedy „právo přiznat svou chybu“. Vázanost právním názorem v téže věci platí i pro závazný právní názor obsažený ve zrušujícím rozhodnutí dovolacího soudu vydaným v řízení o dovolání, jakož i ve

---

¹⁰⁶ *Tamtéž.*

¹⁰⁷ ŠEBEK, R. in SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. s. 1001.

zrušujícím rozhodnutí Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti.¹⁰⁸ Vázanost soudu rozhodujícího v předchozí instanci rozhodnutím soudu vyšší instance v konkrétní věci je tedy dána již ze zákona.

Opačnou situací je však závaznost rozhodování vrcholných soudů, které nerozhodují o opravných prostředcích v téže věci, ale vyjadřují svůj právní názor na shodnou skutkovou situaci v jiných věcech, bez vlivu na konkrétní účastníky řízení. Jedná se o sjednocující výklad nejasných právních otázek vyskytujících se v rozhodovací praxi nižších soudů, který přináší vyšší míru předvídatelnosti použitelného práva. Díky tomu pak možné lépe předvídat, jak v obdobné a již dříve řešené otázce bude konkrétní soud postupovat. Rovněž tím má být dána jistota, že případným omylům bude díky sjednocovací praxi lépe předcházeno. Závaznost tohoto sjednocujícího výkladu je dána vahou své argumentace a autoritou soudu, který jej podává. Tato rozhodnutí jsou označována souhrnným pojmem *judikatura*.

7.2 Úloha judikatury v předvídatelnosti rozhodování

Zásada předvídatelnosti soudních rozhodování není již pouze pozitivně-právním principem, který by se omezoval pouze na platný právní řád. Vlivem vzrůstající úlohy soudní moci i ve státech, kde je primárním zdrojem poznání práva právo psané, vystupuje do popředí stále větší význam moci soudní, která právo v praxi aplikuje. Míra konkrétnosti a abstraktnosti soudních rozhodnutí je přitom měřítkem při posuzování skutečnosti, zda bude to či ono rozhodnutí ve věci samé závazné pouze *inter partes* či se bude již jednat o rozhodnutí mající širokosáhlý dopad pro aplikaci práva v obdobných případech a nabude takového významu, že se stane závazným *erga omnes* a z aktu aplikace práva se stane určitý *kvazipředpis*, rozhodnutí normativní povahy, kterým budou orgány soudní moci vázány jako celkem a takový výklad práva bude možno, v zájmu právní jistoty a předvídatelnosti, jen stěží překročit.

Podstatné je významově odlišit pojmy „*soudní rozhodnutí*“ a „*judikát*“. Judikáty nejsou ta rozhodnutí, která nepřesahují svým dopadem skutkové okolnosti individuální soudní kauzy. Naopak judikátem rozumíme rozhodnutí soudu vyššího stupně, které obsahuje zobecnitelný výklad určité normy nebo principu a souhrnem takových judikátů je právě judikatura. Za poslední roky se ve vztahu k judikatuře výrazně zvýšil význam aktivního působení procesních stran v rámci soudního

---

¹⁰⁸ *Tamtéž.*

sporu, ve kterém jsou právní zástupci stran nuceni sami přispívat k vyhledání vhodného právního řešení. Judikatura sice není formálně závazná, ale poskytuje sílu podpůrného argumentu a mnohdy také návodu, pro další soudní rozhodování. Potřeba ukotvit místo judikatury v českém právním řádu tak nabývá na důležitosti, a to přesto, že náš právní systém není vystavěn na zkušenosti a přirozeném vývoji ze soudní praxe, ale na tradici psaného práva. Z podpůrného pramene se postupně rodí pramen normativní, neboť v praxi takto judikatura často působí.¹⁰⁹

K otázce, kde v rámci hierarchie soudní moci leží těžiště sjednocování rozhodovací praxe se Ústavní soud vyjádřil ve svém nálezu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97, tím způsobem, že rozpornost rozhodovací praxe obecných soudů, jakkoli je nežádoucí, případně její sjednocování je především věcí obecných soudů samotných, a to do té míry, dokud daný právní problém nebyl vyřešen Nejvyšším soudem ČR, jako orgánem k sjednocování rozhodovací praxe výslovně povolaným. Pokud i přes takto podaný výklad konkrétní rozhodnutí nižších soudů není se stanoviskem vyloženým Nejvyšším soudem ČR v souladu a pokud se svou intenzitou dotýká ohrožení právního státu, je nasnadě obrátit se k nastolení právní jistoty k Ústavnímu soudu.¹¹⁰ Dle názoru Ústavního soudu lze judikaturu považovat za určitý typ právního předpisu v materiálním smyslu.

Vzhledem k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, která považuje za zákon v materiálním smyslu také judikaturu soudů, je na soudech, aby svou judikaturou mezeru v právním řádu vyplnily, tj. aby vytvořily právo, které by bylo možno považovat za zákon v materiálním smyslu. Přitom budou muset vzít soudy v úvahu předchozí judikaturu Ústavního soudu a respektovat její účel. Je tak na obecných soudech, aby naplnily podmínku čl. 4 odst. 2 Listiny, podle které mohou být meze základních práv stanoveny pouze zákonem, a při nečinnosti zákonodárce vyplnily mezeru v právním řádu svou judikaturou. Obecné soudy totiž z důvodu své podstaty nemohou odepřít ochranu základnímu právu poukazem na mezeru v

---

¹⁰⁹ GRÍBKOVÁ, P. *Judikatura jako fenomén*. Online. Právní prostor. 28. 2. 2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/judikatura-jako-fenomen>. [Citováno 2023-09-10].

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

právním řádu, ale naopak jsou povinny ochranu základnímu právu důsledně poskytnout.¹¹¹

V nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 3403/11 však bylo dovozeno, že činnost soudu z hlediska dotváření práva a jeho korekce v případě, kdy zákon nedává jasnou otázku na konkrétně řešenou problematiku v soudním řízení, není neomezená, a i zde musejí soudy s ohledem na právní jistotu a předvídatelnost rozhodování dbát zásady proporcionality, neboť soudy jsou stále vázány platným právem a ústavně zakotvenými pravidly, které jim neumožňují vystupovat v pozici tvůrce právních norem tak, jako je tomu např. v angloamerické právní kultuře, kde mají soudy z hlediska pravomocí jednoznačně širší pole působnosti a jejich vliv tak zasahuje též do činnosti legislativní.¹¹² Úloha vrcholných soudů v rámci jejich pravomoci sjednocovat rozhodovací praxi se tak přibližuje pomalými krůčky úloze soudů v kultuře angloamerické.

Z mého pohledu se jedná o nevyhnutelnou právní evoluci, neboť pokud má moc soudní hrát úlohu aplikátora právních předpisů a zároveň má požívat ve státě určité autority a legitimacy, je neodmyslitelné, aby vystupovala jako moc svébytná, mající dostatečnou možnost zajišťovat ochranu právům. Jestliže soudní proces slouží k ochraně práv a oprávněných zájmů adresátů práva, nelze této ochrany dostát, pokud by soudy byly pouhými automaty, rozhodujícími bez kontextu základních lidských práv a svobod spolu se zásadami materiálního právního státu, jejichž změna či odstranění jsou ve smyslu čl. 9 Ústavy nepřipustné. Prostředkem, sloužícím k zachování ústavně-konformního výkladu a vhodné aplikace práva, je právě judikatura. Jsou to rozhodnutí vrcholných soudních instancí, která svým významem přesahují konkrétní případy, a která mají působit normativně, nelze-li ochranu práv zajistit jinak.

Normativní povaha takovýchto rozhodnutí je klíčová k tomu, aby bylo možné rozhodovací praxi i na nižších stupních soudní soustavy důsledně sjednocovat, a aby výklad a následná aplikace práva těmito vrcholnými soudy byly autoritativní a závazné i do budoucna pro obdobné právní případy, které budou před obecnými soudy rozhodovány. Koncept autoritativního výkladu práva

---

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2006, sp. zn. IV. ÚS 611/05.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 3403/11.

v kontinentální právní kultuře nebývá vždy stran odborné právní veřejnosti přijímán bezesbytku a najde se rovněž spousta jeho odpůrců. Ti argumentují, že přeci moc soudní nemůže svým výkladem zasahovat do platného práva, když za a) *ona samotná je při své činnosti vázána pouze zákonem*¹¹³ a za b) *legislativní činnost je svěřena pouze Parlamentu*¹¹⁴. Ptáme-li se, zda je v právním prostředí České republiky, judikatura formálně vzato obecně závazná, musíme odpovědět, že není.

Judikatura není formálním pramenem práva a soud jí není vázán, neboť je dle čl. 95 odst. 1 Ústavy vázán pouze zákonem. Platí tedy zásada *iudex ius dicit inter partes*, podle které soudce právo vykládá v konkrétním případě mezi stranami, ale nerozhoduje s obecnou platností. Stranou ponechme specifické postavení nálezů Ústavního soudu.¹¹⁵ Přesto však judikatura v praxi do jisté míry normativně působí. Lze konstatovat, že pokud jde o normativní působení judikatury, existuje rozpor mezi teorií a praktickým stavem. Je celá řada právně teoretických důvodů pro i proti uznání jisté míry normativní závaznosti judikatury. Proti nejvýznamněji vystupuje argument nelegitimity soudcovské normotvorby, neboť je to pouze zákonodárce, který je legitimován k přijímání obecně závazných pravidel chování. Posouzení normativního působení judikatury je tedy třeba zhodnotit optikou právní jistoty.

V situaci, ve které zákon sám neposkytuje jednoznačný poklad pro rozhodnutí soudu, je třeba překročit znění zákonného textu. Soudce v takovém případě může a musí využít k interpretaci též principy, hodnoty, tradice, doktrínu či judikaturu. Judikatura omezuje libovůli v rozhodování a měla by přinášet ucelený výklad právních norem. K tomu ovšem musí být splněny přísné podmínky jejího použití. Pokud je s judikaturou zacházeno chybně, může ve vztahu k právní jistotě působit naopak destruktivně.¹¹⁶ Velkým rizikem se v tomto ohledu jeví nebezpečí častých změn judikatury, jež mohou do právní jistoty intenzivně zasahovat.

---

¹¹³ Tudíž by měla rozhodovat pouze v souladu s právem přijatým v demokratické zákonodárné proceduře, který by měla respektovat a podřídit se mu; *pozn. autora*.

¹¹⁴ Jeho činnost by moc soudní v zastupitelském demokratickém státě neměla nahrazovat a stávat se jakýmsi „dodatečným“ či „vedlejším“ zákonodárcem; *pozn. autora*.

¹¹⁵ KOBYLJANSKÝ, A. *Zamyšlení nad normativním působením judikatury z pohledu právní jistoty*. Online. Právní prostor. 2. 2. 2022. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/zamysleni-nad-normativnim-pusobenim-judikatury-z-pohledu-pravni-jistoty>. [Citováno 2023-09-10].

¹¹⁶ *Tamtéž*.

7.3 Riziko změn judikatury

Judikatura, stejně jako právní předpisy, podléhá změnám v čase. Dříve vydaná rozhodnutí jsou nahrazována novými a hrozí tak potenciální vznik právní nejistoty. Ačkoliv soudy ke změně rozhodovací praxe přistupují mnohem zdrženlivěji než např. zákonodárci v případě ze všech stran hrnoucích se novelizací, riziko ani v případě soudů v tomto směru není nepatrné. I když dle Ústavního soudu změna judikatury sama o sobě není porušením předvídatelnosti práva a nemůže být důvodem pro kasaci rozhodnutí, je třeba změny připustit jen výjimečně, aby nebyl narušen princip předvídatelnosti rozhodování a aby skrze tyto změny nebyl popřen požadavek na spravedlivé rozhodnutí a respekt k základním právům účastníků.

S ohledem na nezvratitelnost právního vývoje sice ani judikatura nemůže být bez vývoje, avšak ke změně rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolané ke sjednocování judikatury, je třeba přistupovat nejen zdrženlivě, ale též s důkladným odůvodněním odchýlného postupu. Součástí tohoto odůvodnění by mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, byl dosavadní náhled na danou otázku změněn.¹¹⁷ Současně Ústavní soud připouští, že změna rozhodovací soudní instance, povolané k sjednocování judikatury, je jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť takovouto změnou je narušen princip předvídatelnosti soudního rozhodování.

To je prioritním důvodem, proč právní úprava předepisuje pro vrcholné soudy zvláštní závazná pravidla přijímání rozhodnutí, pokud má být dosavadní judikatura překonána. I kdyby takovéto procedury nebyly právem zakotveny, nic by to na povinnosti k zdrženlivému přístupu ke změnám konstantní judikatury neměnilo, neboť takové změny mají zřejmý ústavně daný rozměr.¹¹⁸ V jiném nálezu Ústavní soud vymezil, jaké situace mohou stran změn judikatury vést k narušení důvěry v právo a porušení principu předvídatelnosti. Jedná se jen o dlouhodobé a zásadní rozpory v judikatuře, neexistence mechanismů k jejich odstranění či jejich nefunkčnost, případně nekonzistentnost v konečných rozhodnutích o různých částečně se překrývajících aspektech stejné věci v různých právních řízeních.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2016, sp. zn. II. ÚS 2635/15.

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2022, sp. zn. IV. ÚS 1132/22.

Je tedy primárně třeba organizovat soudnictví takovým způsobem, aby bylo předcházeno rozporům v rozhodovací praxi. Ke změnám rozhodovací praxe pak opět potvrdil, že tyto změny jsou s ohledem na vývoj nevyhnutelné, avšak každá rozkolísanost judikatury, byť i vrcholného soudu soustavy obecných soudů, nutně porušení požadavku na předvídatelnost práva nepředstavuje, dokonce i když takový soud přechodně vydává v obdobných věcech zcela rozdílná rozhodnutí, neboť sjednocení judikatury vyžaduje určitý čas. Ani úplný judikaturní obrat v určité otázce nutně neznamená porušení požadavku na předvídatelnost práva, jestliže je výsledkem vývoje rozhodovací praxe a jestliže se důkladně argumentačně vypořádává s dřívější judikaturou.

Dle mého názoru se Ústavní soud sice pokusil předestřít výčet případů změn judikatury, které by znamenaly porušení principu předvídatelnosti rozhodování, nicméně z jeho závěrů vyplývá, že i k prohlášení těchto odchylek za protiústavní by mělo být přistupováno opatrně s ohledem na nutnou proporcionalitu, jež má být zachována mezi udržením právní jistoty a potřebou posouvat právní vývoj kupředu a zabránit strnulosti práva v čase. Dělicí čára, která má představovat rozlišení mezi tím, jaké rozhodnutí vrcholné soudní instance je protiústavní, a které ještě není, se z mého pohledu jeví poměrně neostře a sám Ústavní soud ji tak i s ohledem na své postavení nevytyčil příliš jasně. Jak bylo vyloženo, rozpornost rozhodovací praxe a její sjednocování má být především věcí obecných soudů samotných.

Z výše uvedeného se tedy nejpravděpodobněji jeví potřeba vztahovat odpovědnost za stabilitu rozhodovací praxe, za současného respektu k jejímu nezvratnému vývoji, k vrcholné soudní instanci zastřešující obecnou soustavu soudů, kterou je Nejvyšší soud ČR. K účinné sanaci rozporů v rozhodování o jednotlivých otázkách je přitom nutné, aby na konkrétní problém neexistovalo více řešení a nedocházelo k častým obrátům ani v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu. V tomto ohledu se přikláním spíše ke konzervativním názorům, neboť s ohledem na právní jistotu je třeba ke změnám judikatury přistupovat co nejméně. V případě opačného postupu by se totiž Nejvyšší soud ze své úlohy sjednotitele mohl velmi lehce odklonit a ve svých vlastních názorech se snadno tzv. zamotat.

7.4 Předvídatelnost rozhodování před Nejvyšším soudem ČR

Nejvyšší soud se na sjednocování rozhodovací praxe v zájmu právní jistoty a předvídatelnosti rozhodování podílí skrze svou pravomoc rozhodovat konečným způsobem ve věci samé skrze uplatnění mimořádného opravného prostředku – dovolání. Jestliže soudy nižších instancí nepostupovaly správně, je na Nejvyšším soudu, aby zjednal konečnou nápravu. Vedle rozhodování o mimořádných opravných prostředcích má zásadní význam pro jednotnost soudního rozhodování vydávání stanovisek Nejvyššího soudu dle § 14 odst. 3 ZSS, podle kterého Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.¹²⁰

Změna judikatury Nejvyššího soudu je přípustná pouze skrze postup stanovený v § 20 ZSS, dle nějž platí, že *dospěl-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu*. Při postoupení věci svůj odlišný názor musí zdůvodnit. Takto se nepostupuje, jde-li o právní názor o procesním právu, ledaže senát jednomyslně dospěl k závěru, že řešená procesní otázka má po právní stránce zásadní význam. K významu změny judikatury Nejvyšším soudem z hlediska předvídatelnosti se vyjádřil opakovaně Ústavní soud ČR. Podle něj nelze akceptovat výklad, jímž by bylo možné dosáhnout změny judikatury mimo proceduru stanovenou v § 20 ZSS.

Rozhodnutí vydaná v podmínkách demokratického právního státu, a představující legitimní výsledek činnosti nezávislého a nestranného soudu, tvoří v materiálním smyslu součást interpretované zákonné normy. Přehodnocení interpretace proto představuje zásah do právní jistoty a rovnosti všech subjektů, které legitimně očekávají, že také v jejich případě bude zákon vykládán stejně.¹²¹ Pokusy o převratnou změnu ustálené judikatury nesprávným výkladem zákona, jenž jej k těmto změnám opravňuje, však není jediným slabým místem, které

---

¹²⁰ KŘIVÁČKOVÁ, J. *Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním soudním řízení – srovnání české, slovenské a německé právní úpravy*. Online. Právní rozhledy. 23/2011. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrgfpxa4s7gizv6427haztg&groupIndex=5&rowIndex=0&refSource=search>. [Citováno 2024-02-16].

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

v činnosti Nejvyššího soudu vyplývá na povrch. Někdy není dostatečně důsledný ani při rozhodování v pozici poslední instance, kde je jeho úkolem zajistit nápravu vadných rozhodnutí a tím i náležitou právní ochranu účastníků řízení.

Stran předvídatelnosti rozhodování Nejvyššího soudu o dovoláních padá nejčastější kritika na postupy spočívající v ryze formalistickém posouzení návrhů, kdy následně dochází k jeho ústavně nekonformnímu odmítnutí. Jeho příkladem je např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2022, č. j. 26 Cdo 2144/2022-878, kterým bylo v důsledku odmítnutí dovolání porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 LZPS, proto v řízení před Ústavním soudem došlo k jeho zrušení. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl pro vady s argumentací, že v dovolání nevymezila dovolací důvod. Právo na přístup k soudu sice není absolutní a podléhá některým omezením, vtěleným zejména do procesních předpisů, žádné z omezení však nesmí podstatu práva na přístup k soudu absolutně vyprázdnit.

Procesní předpisy provádějící Listinu musejí soudy aplikovat tak, aby na účastníky řízení nebyly kladeny nepřiměřené požadavky a nebylo fakticky bráněno realizaci práva na soudní ochranu. Přepjatý formalismus v postupu soudů je v rozporu s požadavkem zajištění efektivního a faktického přístupu k soudu.¹²² V případě stěžovatelky se soudy po více než deseti letech sporů nedostaly k věcnému posouzení, ale jen k dalšímu formálnímu ukončení věci z procesních důvodů. Nejvyšší soud by se proto měl zaměřit na to, zda nebylo porušeno základní právo stěžovatelky na přístup k soudu a spravedlivý proces. Nelze totiž pominout, že se stěžovatelka ocitla ve značně nepřehledné procesní situaci, kterou svými průtahy i rozhodováním způsobily soudy. Nastalý „procesní zmatek“ tak nemůže jít k její tíži. Soudy jsou povinny přistupovat k věci o to citlivěji, plnit svoji poučovací povinnost a zajistit realizaci práva na přístup k soudu.¹²³

Již v dřívějším rozhodnutí Nejvyššího soudu přitom rovněž došlo k formalistickému posouzení účastnického návrhu, tentokrát z důvodu názoru Nejvyššího soudu, že stěžovatelka nesplnila podmínky přípustnosti dovolání, spočívající ve vymezení skutečností, ve kterých se dle jejího názoru napadané

---

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2023, sp. zn. I. ÚS 451/23.

¹²³ ABBASI, K. *Formalistické odmítnutí dovolání pro vady z důvodu nevymezení dovolacího důvodu*. Online. Ústavní soud. 6. 9. 2023. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/formalisticke-odmitnuti-dovolani-pro-vady-z-duvodu-nevymezeni-dovolaciho-duvodu>. [Citováno 2024-02-18].

rozhodnutí odchyľuje od ustálené rozhodovací praxe, ačkoliv je ve svém dovolání řádně označila.¹²⁴ Z odůvodnění rozhodnutí přitom nebylo zřejmé, zda Nejvyšší soud splnění předmětné podmínky považuje za splněné pouze v případě, že ustálená rozhodovací praxe je uvedena i spisovou značkou, nebo zda přehlédl část argumentace stěžovatelky uvedené v dovolání. V případě první varianty by šlo o přístup přílišně formalistický, neboť takový požadavek z ust. § 241a odst. 2 OSŘ nevyplývá.

Dle Ústavního soudu není racionálního důvodu, proč by údaj o tom, od které ustálené rozhodovací praxe se řešení v dovolání uvedené právní otázky odchyľuje, nepostačilo vymezit i pouze slovním popisem bez uvedení konkrétní spisové značky, jak bylo učiněno v případě stěžovatelky. V případě druhém, tj. přehlédnutím stěžovatelčiny argumentace by se jednalo o zřejmé a zásadní pochybení Nejvyššího soudu, mající za následek neprojednání dovolání. Nehledě na důvodu, pro který bylo dovolání v tomto případě odmítnuto, je na místě závěr, že dovolání stěžovatelky vadou netrpělo. Dovolací soud tedy postupoval svévolně a jeho rozhodnutí představuje zřejmý exces, v jehož důsledku bylo porušeno stěžovatelčino právo na spravedlivý proces.¹²⁵

K dalšímu nepředvídatelnému závěru Nejvyššího soudu došlo v případě rozhodování o zaplacení zadostiučinění za nemajetkovou újmu z titulu nepřiměřené délky územního řízení o umístění stavby a náhrady škody v důsledku nesprávného úředního postupu stavebního úřadu. Nejvyšší soud nejprve shledal dovolání stěžovatelů opodstatněným a rozsudkem ze dne 17. 1. 2018, č. j. 30 Cdo 1268/2017-130, rozsudek odvolacího soudu zrušil a vyslovil, že došlo k porušení práva stěžovatelů na rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě. Při vázanosti tímto rozsudkem vydal odvolací soud v novém řízení nové rozhodnutí, proti kterému účastníci znovu brojili dovoláním, které však již Nejvyšší soud neprojednal a usnesením ze dne 11. 12. 2018, č. j. 30 Cdo 3872/2018-174, dovolání odmítl jako nepřijatelné s tím, že v daném případě bylo rozhodnuto o peněžitých plněních nepřevyšujících 50 000 Kč.

---

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2014, č. j. 29 Cdo 2693/2013-195.

¹²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1256/14.

Nejvyšší soud se v tomto případě zjevně nedržel principu předvídatelnosti rozhodování a ochrany legitimního očekávání, když dovolání stěžovatelů přes jejich oprávněné očekávání odmítl, ačkoliv jej v té samé věci již předtím připustil. Od žádného účastníka řízení nelze spravedlivě očekávat, že až tak dalece odhadne, co může Nejvyšší soud učinit, pokud jednou v téže věci dovolání přijme a podruhé nikoliv. Namísto je spíše konstatovat, že uvedeným postupem došlo k porušení elementární zásady spravedlnosti, podle které se sluší "se stejným nakládati stejně", navíc pokud se jedná o tytéž účastníky řízení. Takové rozhodování nese zjevné prvky libovůle a nepředvídatelnosti. Závěry dovolacího soudu nerespektují obecné principy soudního uvážení a jedná se tak o exces dosahující ústavní roviny.¹²⁶

Z průzkumu judikatury, který jsem k předvídatelnosti rozhodování Nejvyššího soudu provedl, vyplynulo k mému překvapení velké množství nekonzistentních a rozporuplných rozhodnutí, ačkoliv se týkaly stejných účastníků řízení, nebo obdobného skutkového základu. Jmenovat bych jich tedy v tomto ohledu mohl bohužel mnoho, pro úplnost pouze odkáži na některé z dalších rozhodnutí nesoucích se v obdobném duchu. Jde dále například o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, č. j. 30 Cdo 3365/2012-77, usnesení ze dne 16. 6. 2015, č. j. 30 Cdo 626/2014-197 či rozsudek ze dne 28. 7. 2020, č. j. 24 Cdo 1198/2020-309. Všechna tato rozhodnutí však byla překonána a postavena na jisto v následném přezkumu před Ústavním soudem.

V rámci své vlastní praxe jsem měl možnost setkat se z hlediska předvídatelnosti rozhodování s přinejmenším zarážejícím rozhodnutím Nejvyššího soudu, které však Ústavním soudem zrušeno nebylo, neboť se mezitím změnila okolnosti, pro které Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a vrátil k novému projednání. Nejvyšší soud založil své odůvodnění na skutečnosti, že dosud nebyla v paralelně probíhajícím řízení vyřešena otázka, mající vliv na správnost zrušeného rozhodnutí, ačkoliv se domnívám, že její zodpovězení nebylo v konkrétní věci podstatné, neboť odpověď na ni již s ohledem na obdobné výsledky řízení předcházející projednání dotčeného dovolání, existovala. Případ se týkal dovolání ve věci exekučního řízení, kterým povinná brojila proti usnesení Městského soudu v Praze, jímž byl potvrzen postup exekutora při nařízení elektronické dražby nemovitostí.

---

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2021, sp. zn. I. ÚS 809/19.

V předcházejícím roce měla proběhnout dražba ohledně jiných nemovitostí povinné, kdy povinná požádala o odročení nařízených dražebních jednání s tím, že její jednatel podal vylučovací žalobu k dotčené nemovitosti. O nemovitosti postižené výkonem exekuce žalobce tvrdil, že je jejím vlastníkem, a tudíž mu svědčí právo nepřipouštět výkon rozhodnutí, ačkoliv navzdory neexistence jakéhokoli právního jednání mezi ním a povinnou ohledně převodu nemovitosti či údaje o jeho domnělém vlastnictví v katastru nemovitosti bylo jasné, že se jedná o zjevné zneužití práva mající za cíl oddálit uspokojení věřitelů. Nadto se o podání vylučovací žaloby v obdobném duchu pokusili i ostatní jednatele povinné, kdy v době rozhodování Nejvyššího soudu o předmětné dovolání již existovala zamítavá pravomocná rozhodnutí, týkající se nároků některých z jejích jednatelů, shodující se jak co do znění žalobních petičí, tak skutkových okolností.

Námitkám povinné však soudní exekutor zprvu vyhověl a následně se dozvěděl o skutečnosti, že ve věci již bylo vydáno rozhodnutí, dosud nepravomocné. Na základě těchto zjištění proto po téměř půl roce znovu nařídil dražební jednání a dalším námitkám povinné k odkladu exekuce již nevyhověl s ohledem na zjištěné okolnosti. Tento postup shledala povinná za nepřipustný, a tak proti rozhodnutí soudního exekutora podala odvolání, přičemž odvolací soud shledal, že soudní exekutor postupoval v souladu se zákonem, když žádosti povinné o odročení dražby i s přihlédnutím k délce exekučního řízení a jeho povinnosti postupovat v exekučním řízení rychle a účelně, nevyhověl, proto při provedení dražby nedošlo k porušení zákona.

Proti usnesení odvolacího soudu podala povinná právě předmětné dovolání s tím, že dražební jednání neměly proběhnout s odůvodněním, že tyto nemovitosti jsou výlučným vlastnictvím žalobce (jednatele povinné), ačkoli tomu tak nebylo. Nejvyšší soud shledal dovolání jako přípustné, neboť napadené usnesení závisí na otázce, zda je soudní exekutor oprávněn přistoupit k provedení dražby v případě podané žaloby o vyloučení dražených nemovitostí z exekuce, o níž bylo dosud pouze nepravomocně rozhodnuto, za situace, kdy soudní exekutor na základě podané vylučovací žaloby dražební jednání již dříve odročil a následně na základě nepravomocného rozhodnutí soudu prvního stupně o žalobě na vyloučení věcí z exekuce dospěl k závěru, že žaloba je (a od počátku byla) zjevně nedůvodná.

Ačkoliv Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí použil argumentaci judikaturou Ústavního soudu¹²⁷ i judikaturou, kterou sám dříve vydal¹²⁸, a tato zjevně směřovala k výsledku, dle kterého by dovolání nemělo být vyhověno, neboť hovořila v dovolatelův neprospěch, Nejvyšší soud se uchýlil k odůvodnění, že pokud „*soudní exekutor původně závěr o zjevné neopodstatněnosti vylučovací žaloby neučinil a provedení dražby odročil a následně, aniž by vyčkal právní moci rozhodnutí o zamítnutí vylučovací žaloby, opětovně dražbu nařídil, jeho postup není konzistentní a vzbuzuje rozpaky o potenciální účelovosti a předčasnosti nové dražby.*“¹²⁹ Ani v judikatuře, kterou Nejvyšší soud v této věci sám citoval, však není obsažen výklad dotčeného ustanovení § 336i OSŘ, ze kterého by, s ohledem na dané okolnosti, vyplývala povinnost exekutora vyčkat pravomocného rozhodnutí.

Též z výkladu Ústavního soudu k této otázce vyplývá, že soudní exekutor **smí zhodnotit** vylučovací žalobu podanou za účelem vyloučení postižených věcí z exekuce jako zjevně bezúspěšnou, pakliže by její podání představovalo jen neopodstatněné a účelové průtahy provedení exekuce, a z tohoto důvodu nepostupovat doslovně dle § 336i OSŘ, a dražební jednání neodročovat.¹³⁰ Již z jazykového výkladu této interpretace Ústavního soudu plyne, že posouzení bezúspěšnosti žaloby smí záviset i na „*pouhém*“ hodnocení soudního exekutora. Vyčkání pravomocného rozhodnutí tak dle výše uvedeného ustanovení není na místě, navíc, když otázka odůvodněnosti podané vylučovací žaloby má být řešena ještě předtím, než k odročení jednání vůbec dojde.

Až poté, kdy soudní exekutor vyhodnotí žalobu mající šanci na úspěch, jednání odročí, a až poté je na místě vyčkávat pravomocného rozhodnutí ve věci. Nejvyšší soud však i přes uvedenou argumentaci vydal usnesení pod sp. zn. 20 Cdo 2369/2023, kterým se rozhodnutí odvolacího soudu zrušuje a věc se vrací k dalšímu řízení. Odvolací soud následně znovu rozhodnutí soudního exekutora potvrdil a odkázal přitom na tentokrát již pravomocné rozhodnutí o zamítnutí vylučovací žaloby, jež mělo původně činit překážku dražebnímu jednání. Ačkoliv tedy již

---

¹²⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2011, sp. zn. III. ÚS 2127/11.

¹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 20 Cdo 2740/2019.

¹²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2023, sp. zn. 20 Cdo 2369/2023.

¹³⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2011, sp. zn. III. ÚS 2127/11.

v obdobných věcech, týkajících se nároků jednatelů téže povinné, formulovaných tímž způsobem, podávaných za tímž účelem, bylo rozhodováno zamítavé a rovněž účastníkům řízení i dalším osobám bylo nadmíru jasné, že dovolání nemůže ani v nejmenším uspět, Nejvyšší soud rozhodl navzdory očekávání zcela opačně.

Dle mého názoru se nejen v tomto případě jedná o zcela překvapivé rozhodnutí stojící na ne příliš přesvědčivém odůvodnění, jestliže Nejvyšší soud argumentuje proti podanému dovolání a současně jej připustí. Jelikož se jedná o vrcholnou soudní instituci, těmto excesům by měl právě Nejvyšší soud předcházet co nejpečlivěji, neboť se od něj legitimně očekává, že bude práva účastníků řízení bránit jako nikdo jiný. Při požadavku na zachování předvídatelnosti rozhodování je třeba věnovat pozornost činnosti soudního orgánu, jehož primárním úkolem je odstraňovat právní nejistotu a sjednocovat aplikaci práva. Jestliže stát převzal záruky za dodržování principu právní jistoty, je nemyslitelné, aby v tímto způsobem docházelo k narušení předvídatelnosti práva skrze nejednotnou rozhodovací praxi.

8. Závěr

Z výše uvedeného je možné závěrem shrnout, že zásada předvídatelnosti rozhodování se projevuje skrze základní zásady právního státu, jako je zásada právní jistoty, legitimního očekávání, legality a legitimacy státní moci, které mají svůj pozitivně právní odraz v Ústavě. Předvídatelnost rozhodování je však spjatá také se základními právy a svobodami, vtělenými do Listiny základních práv a svobod, konkrétně se zásadou rovnosti, konkrétněji se zásadou rovnosti účastníků řízení, a především s právem na spravedlivý proces. Účelem zásady předvídatelnosti je tedy skrze dodržování základních zásad právního státu a základních lidských práv zajistit realizaci práva na spravedlivý proces, neboť pouze předvídatelný postup soudu může poskytnout potřebnou ochranu právům účastníků řízení, a dospět ke spravedlivému rozřešení sporné otázky.

Soudy mají z Ústavy povinnost poskytovat ochranu právům. Tato ochrana přitom může být předvídatelná a efektivní pouze v případě dostatečné nezávislosti soudů a soudců, neboť bez ní by vůbec k naplnění řádného procesu nemohlo dojít. Problém v tomto ohledu spatřuji v politické nestabilitě ústředního správního úřadu – Ministerstva spravedlnosti – dohlížejícího na technický chod soudnictví, jež má vlivem častého střídání politických funkcionářů za důsledek nekonzistentní vedení správy soudů, čímž je ohrožena i efektivita v plnění úkolů justice. Riziko pak

spatřují také v hrozbě politického ovlivnění soudnictví nejen skrze oprávnění ministerstva rozvrhovat finanční prostředky pro jednotlivé soudy, ale též v neexistenci odpovědnostních vztahů v případě politického ovlivnění soudního rozhodování. Proto se domnívám, že i samotná organizace moci soudní musí mít vliv na skutečné naplňování zásady předvídatelnosti v jejím rozhodování.

Předvídatelnost postupů soudu je přitom uskutečňována reflexí základních záruk spravedlivého procesu do procesních pravidel stanovených zákonem – občanským soudním řádem. Primárně se jedná o povinnost soudu účastníky řízení řádně poučovat o jejich procesních právech a povinnostech, kdy řádné a včasné poučování zajišťuje nejen předvídatelnost kroků soudu ve smyslu možnosti účastníků pochopit, jaká jsou v řízení jejich procesní práva a povinnosti vůči soudu či mezi účastníky navzájem, ale je také předpokladem pro jejich možnost adekvátně reagovat na okolnosti nastalé v řízení skrze povinnost tvrzení a důkazní, díky kterým mohou vlastní iniciativou ovlivnit výsledek soudního řízení.

To však jen za předpokladu, že je soud o jejich povinnostech včasně a řádně informuje. Správné poučení účastníků přináší rovněž možnost soudu urychlit proces dokazování a samotného řízení skrze účinky koncentrace řízení, která bez řádného poučení nejen že nemůže legální cestou nastat, ale dojde-li k situaci, že soud i přes nesplnění podmínek koncentrace řízení nepřipustí další návrhy účastníků, dopouští se vůči nim odepření spravedlnosti, neboť účastníci legitimně očekávají, že se jim dostane prostoru před soudem k obraně svého práva vystupovat. Z tohoto důvodu OSŘ poskytuje účastníkům zvýšenou ochranu spočívající v zakotvení principu neúplné apelace.

Poučovací povinnost odráží ústavní princip rovnosti účastníků řízení, neboť účastníky je nutné poučovat stejnou měrou takovým způsobem, aby nebyla narušena jejich rovnost ve smyslu poskytnutí stejné možnosti k uplatnění procesních práv. S principem rovnosti zde následně souvisí zákaz poučovat účastníky o hmotném právu, neboť takové poučení by bylo příliš instruktivní, kdyby soud napovídal některému účastníku, jaké kroky vyplývající z hmotného práva má učinit a docházelo by tím ke zvýhodňování jedné procesní strany na úkor druhé. Tím by bylo popřeno důvodné očekávání na takto oslabené straně sporu, jež předvídá nestranné rozhodování soudů.

K justifikaci konkrétního rozhodnutí ve věci pak v zájmu naplnění předvídatelnosti postupu soudu slouží odůvodnění rozhodnutí, které má být jakýmsi prostředkem obhajoby daného výsledku konkrétního sporu, protože je nutné, aby byl logický a splňoval všechny podstatné zákonné náležitosti, neboť by z něj mělo být zřejmé a srozumitelné, jakými kroky soud ke svým závěrům dospěl. Odůvodnění je stěžejním pramenem poznání skutečnosti, zda soud splnil veškeré povinnosti, které mu ukládá zákon a je podkladem pro následné rozhodování v řízení zahájeném na základě uplatnění opravného prostředku. Jestliže závěry soudu nejsou řádně odůvodněny či konkrétní úkony z odůvodnění nevyplývají, je takové rozhodnutí stíženo vadou nepřezkoumatelnosti a porušuje právo na spravedlivý proces.

Nepředvídatelným rozhodnutím lze tedy stran soudu předcházet jednak správným uplatňováním poučovací povinnosti, jednak kladením důrazu na řádné odůvodnění nejen finálního výroku rozhodnutí, ale všech postupů v řízení, které jsou relevantní k výsledku sporu. Ke správné aplikaci těchto procesních povinností přitom soudu dopomáhá konstantní judikatura, jejíž význam je v dnešní době stále na vzestupu, neboť autoritativní výklad právních předpisů, které nedbalostí zákonodárce samy neposkytují odpověď na daný problém, má mít s ohledem na legitimní očekávání adresátů právních norem své místo i ve státě založeném na tradici psaného práva. Judikatura tak má mít za cíl učinit výklad nejednoznačných právních otázek zřejmým a přispět tak k právní jistotě.

Ovlivnit předvídatelnost rozhodování však mají i samotní účastníci řízení, a to tím, že budou ve vlastním zájmu řádně uplatňovat své právo a povinnost tvrdit a prokazovat skutečnosti rozhodné pro výsledek jejich sporu, neboť jsou to právě oni, kdo má být pánem sporu a zasadit se o jeho vyřešení. Není-li některý z účastníků přesvědčen, že byl spor rozhodnut po právu, je oprávněn uplatnit opravné prostředky. Tomuto právu odpovídá povinnost soudů rozhodujících o opravných prostředcích nevybočovat z principů soudního řízení platných pro řízení ve všech soudních instancích a umožnit účastníkům takový opravný prostředek uplatnit.

Nepřípustné je z hlediska zásady předvídatelnosti formalistické posouzení účastnických návrhů v řízení o opravných prostředcích spočívající v jejich odmítnutí bez náležitého zdůvodnění takového postupu, čímž opět – a tentokrát na procesním stupni, jehož kroky by měly být z hlediska ochrany práv účastníků o to důslednější – dochází k nepředvídatelnému rozhodnutí, čímž je porušeno právo na

řádný a předvídatelný soudní proces. Nejzávažnější je přitom z mého pohledu situace, kdy k takovému pochybení dochází u soudu, jehož úkolem je rozhodovat v posledním stupni a být autoritou pro všechny soudy jemu instančně podřízené.

Jak vyplynulo z mé analýzy části rozhodovací praxe, procesních chyb majících za důsledek rozhodnutí porušující maximu předvídatelnosti a spravedlivého procesu se dopouští i soud Nejvyšší, ačkoli v jeho rozhodování jsou s ohledem na jeho autoritu a pozici v hierarchii soudní moci takové excesy nadmíru nežádoucí. Nabyl jsem dojmu, že namísto toho, aby působil jako sjednotitel rozhodovací praxe obecných soudů, přenechává mnohdy tuto úlohu raději soudu Ústavnímu, ačkoliv tato činnost rozhodně není jeho úkolem. Překvapila mne přitom skutečnost, že nejednou nepřiléhavěji rozhodnou soudy prvního stupně a na jejich rozhodnutí navazující „*přezkumná odbíjená*“ probíhající před vyššími instancemi řešení původně jednoduché věci mnohdy ještě více zkomplikuje. K zajištění předvídatelnosti přitom stačí následovat ústavně dané postupy spočívající ve dbání principu právní jistoty, rovnosti účastníků řízení a jejich legitimního očekávání.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

FULLER, L. *Morálka práva*. 2. vydání. Praha: OIKOMENH. 1998. 229 s.

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vydání. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk. 2007. 343 s.

SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky, komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. 1264 s.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád, komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2021. 1834 s.

TILSCH, E. *Občanské právo, Část všeobecná*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2013. 232 s.

ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vydání. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk. 2016. 622 s.

ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. 2022. 268 s.

Právní předpisy

Všeobecná deklarace lidských práv, schválená Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948.

Listina základních práv Evropské unie, vyhlášená dne 7. prosince 2000.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, přijatý na zasedání Organizace spojených národů v New Yorku dne 19. prosince 1966

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950 a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích

Zákon č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv

Judikatura

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. III. ÚS 61/94.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 1997, sp. zn. I. ÚS 63/963.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 7. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 7/2000.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2002, sp. zn. IV. ÚS 140/02.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 690/01.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 22/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2006, sp. zn. IV. ÚS 611/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 212/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 621/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 1. 2008, sp. zn. I. ÚS 2568/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 777/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 346/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2010, sp. zn. I. ÚS 904/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 635/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 12. 2011, sp. zn. IV. ÚS 1391/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3782/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. I. ÚS 3844/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 3403/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 3161/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1256/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2016, sp. zn. II. ÚS 312/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2016, sp. zn. II. ÚS 2635/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 1263/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. I. ÚS 3755/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 387/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2018, sp. zn. IV. ÚS 2607/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1966/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1247/20.

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2021, sp. zn. I. ÚS 809/19.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2022, sp. zn. IV. ÚS 1132/22.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2023, sp. zn. I. ÚS 451/23.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2011, sp. zn. III. ÚS 2127/11.

Stanovisko Pléna Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96.

Stanovisko Pléna Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. Pl. ÚS.-st. 20/05.

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2003, sp. zn. 26 Cdo 1829/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2925/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 2953/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 28 Cdo 1396/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2010, sp.zn. 30 Cdo 4581/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3820/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. 29 ICdo 176/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2019, sp. zn. 23 Cdo 833/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2020, sp. zn. 30 Cdo 3639/2019-II.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2003, sp. zn. 29 Odo 166/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. 28 Cdo 1253/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3398/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2014, č. j. 29 Cdo 2693/2013-195.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. sp. zn. 30 Cdo 122/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. sp. zn. 29 Cdo 4497/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 20 Cdo 2740/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2023, sp. zn. 20 Cdo 2369/2023.

Kvalifikační práce

KOUDELKOVÁ, H. *Poučovací povinnost soudu v civilním soudním řízení.* Olomouc. 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Jana Křiváčková. 118 s.

Internetové články

ABBASI, K. *Formalistické odmítnutí dovolání pro vady z důvodu nevymezení dovolacího důvodu*. Online. Ústavní soud. 6. 9. 2023. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/formalisticke-odmitnuti-dovolani-pro-vady-z-duvodu-nevymezeni-dovolaciho-duvodu>. [Citováno 2024-02-18].

GŘÍBKOVÁ, P. *Judikatura jako fenomén*. Online. Právní prostor. 28. 2. 2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/judikatura-jako-fenomenu>. [Citováno 2023-09-10].

HOČAPEK, T. ŠUSTEK, P. *Očekávání jednoty v soudním rozhodování? K § 13 Občanského zákoníku*. Online. Acta Universitatis Carolinae – IURIDICA 2. 2. 6. 2022. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/10202/Iurid_68_2_0015.pdf. [Citováno 2023-09-15].

KOBYLJANSKÝ, A. *Zamyšlení nad normativním působením judikatury z pohledu právní jistoty*. Online. Právní prostor. 2. 2. 2022. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/zamysleni-nad-normativnim-pusobenim-judikatury-z-pohledu-pravni-jistoty>. [Citováno 2023-09-10].

KOUBEK, J. *Odůvodnění rozhodnutí z pohledu judikatury Ústavního soudu*. Online. epravo.cz. 12. 4. 2018. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/oduvodneni-rozhodnuti-z-pohledu-judikatury-ustavniho-soudu-107393.html>. [Citováno 2024-02-15].

KŘIVÁČKOVÁ, J. *Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním soudním řízení – srovnání české, slovenské a německé právní úpravy*. Online. Právní rozhledy. 23/2011. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrgfp4s7gizv6427haztg&groupIndex=5&rowIndex=0&refSource=search>. [Citováno 2024-02-16].

MUCHA, I. *Legitimita*. Online. Sociologická encyklopedie. 12. 6. 2018. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Legitimita>. [Citováno 2024-02-16].

NOVÁ, M. *Poučovací povinnost soudu v civilním řízení*. Online. Právní prostor. 11. 12. 2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/poucovací-povinnost-soudu-v-civilnim-řízení>. [Citováno 2024-02-15].

PULKRÁBEK, Z. *O dokazování negativních skutečností v civilním soudním řízení (a o některých zásadách zjišťování skutkového stavu vůbec)*. Online. Právní rozhledy. 17/2013. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrgnpxa4s7ge3v6427gu3tg&groupIndex=0&rowIndex=0>. [Citováno 2024-03-05].

SLEZÁKOVÁ, M. *Nadměrné poučení účastníka řízení ze strany soudu*. Online. epravo.cz. 14. 12. 2021. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nadmerne-pouceni-ucastnika-rizeni-ze-strany-soudu-113925.html>. [Citováno 2024-02-15].

STAUDEK, J. *Právní principy*. Online. Masarykova Univerzita – Fakulta informatiky. 13. 6. 2006. Dostupné z: https://www.fi.muni.cz/usr/staudek/vyuka/security/stud_lit/. [Citováno 2023-08-28].

UHLÍŘ, D. *Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek*. Online. Právní prostor. 29. 8. 2019. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>. [Citováno 2023-08-28].

Cizojazyčné resumé / Summary

The predictability of court's decision making is a principle that courts must follow in order to ensure that the parties to the proceeding have sufficient space to apply their rights and the necessary protection of their legitimate interests. It is a principle that is of inherent importance in the fulfillment of the right to a fair trial because only through a clear, transparent, justified and predictable procedures of the courts can the establishment of legal certainty be achieved and the confidence of the citizens of the state in its legal order be preserved.

The purpose of this thesis is to determine how the principle of predictability is manifested in the principles of the substantive rule of law related to the constitutionally guaranteed right to a fair trial, of which the principle of predictability of judicial decisions is an integral part. In connection with this question, it is necessary to define what is actually meant by the concept of a fair trial in the constitutional order, what is the position of the judicial authorities whose task it is to carry out a fair trial and whether their independence is not compromised so that they can effectively achieve their purpose.

The issue of ensuring predictable decision-making is linked to statutory rules that reflect the constitutionally enshrined right to a fair trial. One of the most important of these rules is the obligation of the court to instruct the parties to the proceedings in order to inform them of their procedural rights and obligations, since it is up to the parties to the proceedings to defend their rights in civil proceedings and contribute to a predictable decision. The duty to instruct reflects the constitutional principle of equality of arms.

Another court's duty towards the parties is the need to give proper reasons for its decision and thus give the parties the opportunity to know its reasoning on which it bases its decision. Proper reasoning helps, in the sense of the principle of predictability, to better predict the court's future decisions on similar issues but also prevents the decision from being unreviewable in the event of appeals before higher courts. In order to conduct court proceedings in an orderly and predictable manner, the courts are assisted by a rich body of case law, which is gaining importance even in the continental legal environment.

A tool to ensure predictable decision-making by the parties is not only their right and obligation to provide the necessary allegations and evidence to support their claims, but also their right to appeal and seek a correct decision if they feel they have been prejudiced by the court. This corresponds to the duty of the court not to deny justice to such a claim through its formalistic rejection, but to ensure the protection of rights not already granted by the lower courts.